

กีฬากับการเมือง: กีฬาแหลมทองในฐานะ
เครื่องมือนโยบายต่างประเทศของไทย*

(Sport and Politics:

The South East Asia Peninsular Games
as an Instrument of Thailand's
Foreign Policy)

จันทวัฒน์ ศิริรัตน์**

(Jintavat Sirirat)

Received: June 17, 2022
Revised: October 6, 2022
Accepted: December 21, 2022

บทความวิจัย

-
วิชาการ

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “ความร่วมมือด้านกีฬาของไทยในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้: กรณีศึกษาอิทธิพลความคิดของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ต่อกีฬาแหลมทองเพื่อสร้างกลุ่มรับมือภัยคุกคามคอมมิวนิสต์” เป็นผลงานวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยประเภททุนวิจัยเพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ตามสัญญาเลขที่ TUTS 3/2564.

** นักวิจัย สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (Researcher, Institute of East Asian Studies, Thammasat University).

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษากีฬาแหลมทองซึ่งไทยเป็นผู้ผลักดันให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม การศึกษาครั้งนี้ใช้แนวคิดกีฬากับการเมืองของสำนักคิดสังคมนิยมเป็นกรอบดำเนินการวิจัย โดยพบว่า กีฬาแหลมทองเป็นเครื่องมือสำหรับนโยบายต่างประเทศของไทยใน 3 ประการ ได้แก่ ประการแรก ส่งเสริมแนวคิดต่อต้านคอมมิวนิสต์ที่เป็นอัตลักษณ์ของไทยในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ อันเป็นพื้นฐานหลักในการรวมกลุ่มเพื่อรับมือกับการแผ่ขยายลัทธิคอมมิวนิสต์ ประการที่สอง สานสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน กีฬาแหลมทองเป็นกลไกความร่วมมือระดับภูมิภาคแรกที่ช่วยสานสัมพันธ์ระหว่างไทยกับประเทศภาคพื้นทวีป รวมถึงในระดับทวีปชาติที่ไทยต้องการใช้กีฬาสร้างความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับลาว และปรับความเข้าใจกับกัมพูชา และประการที่สาม ครอบครองความเป็นเจ้าในภาคพื้นทวีป อันเป็นแนวคิดที่ตกทอดมาถึงสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กีฬาแหลมทองจึงเป็นโอกาสของไทยในการแสดงสถานะความเป็นพี่ใหญ่หรือเป็นศูนย์กลางของภูมิภาค เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงคุณค่าของกีฬาต่อไทยในยุคสงครามเย็นที่เครื่องมือทั่วไปไม่เพียงพอต่อการบรรลุเป้าหมาย

คำสำคัญ: กีฬากับการเมือง, กีฬาแหลมทอง, นโยบายต่างประเทศของไทย

ABSTRACT

This research studied the South East Asia Peninsular (SEAP) Games, of which Thailand was a key initiator. The article's conceptual framework is realism in sport and politics. Results were that the SEAP Games was a viable instrument for Thailand's foreign policy in three ways: 1) as an anti-communist venture against mainland Southeast Asian communist movements, according to Field Marshal Sarit Thanarat's perspective on communist expansion; 2) enhancing neighboring ties, as the first regional mechanism to improve relations between Thailand and its neighbors, especially the Kingdoms of Laos and Cambodia; 3) in terms of regional hegemony, serving as a platform for Thailand to demonstrate its status as an elder brother or regional hub. These underlined the importance of sport in Thai politics during the Cold War, when conventional approaches were insufficient for achieving national objectives.

Keywords: Sport and politics, SEAP Games, Foreign policy of Thailand

บทนำ: กีฬากับการเมือง

กีฬาซีเกมส์จัดแข่งขันครั้งแรก พ.ศ. 2502 ภายใต้ชื่อกีฬาแหลมทอง ประกอบด้วยชาติสมาชิกจากภาคพื้นทวีปทั้งหมด 6 ประเทศ ได้แก่ ไทย พม่า มาลายา เวียดนามใต้ กัมพูชา และลาว ก่อนที่กัมพูชาจะถอนตัวสืบเนื่องจากข้อพิพาทกับไทย และสิงคโปร์เข้ามาร่วมเป็นสมาชิกแทน จนกระทั่งใน พ.ศ. 2520 ได้รับ อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และบรูไน เข้าร่วมการแข่งขันพร้อมเปลี่ยนชื่อเป็นกีฬาซีเกมส์ ตลอดเวลา 60 ปี กีฬาแหลมทอง / ซีเกมส์มีบทบาทสำคัญในหน้าประวัติศาสตร์ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทั้งต่อประเทศเจ้าภาพและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ อาทิ การเป็นกลุ่มความร่วมมือระดับภูมิภาคแรกที่มีแต่ประเทศภายใน การเป็นสัญลักษณ์ของมิตรภาพและจุดสิ้นสุดสงครามเย็นเมื่อเวียดนามเข้าร่วมการแข่งขันกีฬาซีเกมส์ครั้งที่ 15 พ.ศ. 2532 ประเทศมาเลเซีย รวมถึงการเป็นเจ้าภาพถือเป็นหลักหมุดของความสำเร็จในการสร้างประเทศของกลุ่มประเทศ CLMV (กัมพูชา สปป.ลาว เมียนมาร์ และเวียดนาม) กีฬาแหลมทอง / ซีเกมส์จึงอำนวยความสะดวกในหลายแง่มุมมากกว่าแค่ ‘กีฬา’

อันที่จริงแล้ว มีการนำกีฬามาใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองตั้งแต่ยุคกรีกโบราณ โดยในช่วงศตวรรษที่ 9 ก่อนคริสตกาล กษัตริย์จากนครเอลิส (Elis) นครปิซ่า (Piza) และนครสปาร์ต้า (Sparta) เห็นตรงกันเกี่ยวกับการจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกและให้ถือเป็นช่วงการพักรบ (Olympic truce) ที่ประชาชนสามารถเดินทางไปร่วมชมการแข่งขันได้อย่างปลอดภัย และยังปรากฏหลักฐานว่าในยุโรปยุคกลางและจีนยุคโบราณก็มีการใช้กีฬาลดความขัดแย้งทางการเมือง อีกทั้งกีฬาในยุคร่วมสมัยได้สะท้อนภาพที่ชัดเจนของความสัมพันธ์ระหว่างกีฬากับการเมือง เช่น การใช้โอลิมปิก พ.ศ. 2479 เชิดชูอุดมการณ์พรรคนาซี ซอร์ริเริ่มการแข่งขันกีฬาระหว่างประเทศเกิดใหม่ (Games of the New Emerging Forces: GANEFO) ใน พ.ศ. 2506 ของประธานาธิบดีซูการ์โน (Surkano) เพื่อเป็นเวทีทางเลือกนอกเหนือจากการแข่งขันที่อยู่ภายใต้การกำกับของคณะกรรมการโอลิมปิกสากล (International Olympic Committee: IOC) การคว่ำบาตรอิสราเอลไม่ให้เข้าร่วมกีฬาเอเชียนเกมส์ พ.ศ. 2505 และ พ.ศ. 2517 ที่ประเทศอินโดนีเซียและอิหร่านเป็นเจ้าภาพตามลำดับ การทูตปิงปอง (Ping - pong diplomacy) ที่สหรัฐฯ ใช้กีฬาเทเบิลเทนนิสเปิดศักราช

ความสัมพันธ์ยุคใหม่กับจีน การคว่ำบาตรโอลิมปิก พ.ศ. 2523 ของสหรัฐฯ เพื่อตอบโต้สหภาพโซเวียตที่บุกอัฟกานิสถาน ขณะเดียวกันสหภาพโซเวียตและประเทศบริวารก็ตอบโต้ด้วยการไม่เข้าร่วมโอลิมปิก พ.ศ. 2527 ที่นครลอสแอนเจลิส การใช้โอกาสเป็นเจ้าภาพรักบี้ชิงแชมป์โลก พ.ศ. 2538 สร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในแอฟริกาใต้หลังถูกคว่ำบาตรจากนโยบายแบ่งแยกสีผิว (apartheid) ความพยายามปรับความเข้าใจระหว่างญี่ปุ่นกับเกาหลีใต้ในช่วงการเป็นเจ้าภาพร่วมฟุตบอลโลก พ.ศ. 2545 เป็นต้น (Cha 2009a: 7 - 12; Houlihan 1994: 10 - 13) เหล่านี้เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของกีฬาทั้งการเป็นสะพานเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและภายในประเทศ การส่งเสริมอุดมการณ์ทางการเมือง และการลงโทษเมื่อเกิดความขัดแย้งระหว่างกัน

ยิ่งให้ยุคปัจจุบัน เส้นแบ่งกีฬากับการเมืองเลือนลางลงจากเหตุการณ์บุกยูเครนของรัสเซียได้สร้างปรากฏการณ์ใหม่ในวงการกีฬา เมื่อทุกฝ่ายเห็นพ้องหรืออย่างน้อยก็ไม่คัดค้านต่อการคว่ำบาตรรัสเซียในการเข้าร่วมแข่งขันกีฬาระดับนานาชาติ รวมถึงการตัดสิทธิ์นักกีฬารัสเซียที่อาจไม่ได้เกี่ยวข้องโดยตรงต่อข้อพิพาทเลย เช่น การเข้าร่วมแข่งขันพาราลิมปิกฤดูหนาวที่กรุงปักกิ่ง การชิงตัวฟุตบอลโลก รอบสุดท้ายของทีมชาติรัสเซีย การยกเลิกสัญญานักขับรถฟอร์มูล่าวันชาวรัสเซีย รวมถึงการยอมเสียรายได้ของสโมสรฟุตบอลด้วยการยกเลิกสัญญากับบริษัทผู้สนับสนุนจากรัสเซีย เป็นต้น เรียกได้ว่าเป็นจุดจบของความพยายามแยกกีฬาออกจากการเมืองก็ไม่เกินเลยนัก เพราะการดำเนินการเช่นนี้จะกลายเป็นบรรทัดฐานที่ถูกนำไปใช้ในกรณีลักษณะเดียวกันในอนาคต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโลกศตวรรษที่ 21 โลกแห่งการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันไม่ว่าด้านใดด้านหนึ่ง การใช้เครื่องมือทางทหารแก้ไขปัญหาอย่างส่งผลกระทบในทุกๆระดับ ดังนั้นเครื่องมือชนิดอื่นจึงถูกหยิบจับขึ้นมาตอบโต้การกระทำที่ผิดแปลกไปจากระเบียบระหว่างประเทศ ทั้งเครื่องมือทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม รวมถึงกีฬา

สำหรับประเทศไทย กีฬามีบทบาทสำคัญในมิติการเมืองและนโยบายต่างประเทศมาอย่างยาวนาน และนำมาสู่ข้อคำถามถึงคุณค่าของกีฬาแหลมทองต่อประเทศไทยที่จัดขึ้นครั้งแรกใน พ.ศ. 2502 อันเป็นช่วงเวลาที่ไทยกำลังเผชิญปัญหาหลายด้าน อาทิ ภัยคุกคามคอมมิวนิสต์ทั้งในและต่างประเทศซึ่งเป็นประเด็นหลักที่

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ใช้อำนาจในการก่อรัฐประหาร นำไปสู่การใช้มาตรการขั้นเด็ดขาดในการจัดการกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ทั้งมาตรา 17 แห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2502 และประการคณะปฏิวัติฉบับต่าง ๆ ความไม่สงบในประเทศเพื่อนบ้านโดยเฉพาะในลาวที่สงครามกลางเมืองกำลังจะปะทุจากการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายเป็น 3 กลุ่ม กลายเป็นความท้าทายที่ไทยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้หากฝ่ายคอมมิวนิสต์ที่นำโดยขบวนการปะเทดลาวได้รับชัยชนะ¹ ขณะเดียวกันความสัมพันธ์กับกัมพูชาก็ตกอยู่ในสภาวะระหองระแหง อันเป็นผลพวงจากการดำเนินนโยบายชาตินิยมของเจ้าโรตม สีหนุ (Narodom Sihanouk) ที่ต้องการสร้างความเป็นปึกแผ่นในดินแดนกัมพูชาอีกครั้งนำไปสู่การเรียกร้องดินแดนที่ถูกยึดครองโดยประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ปราสาทเขาพระวิหาร กอปรกับเจ้าสีหนุดำเนินนโยบายเป็นกลางที่มีความโน้มเอียงไปทางจีนคอมมิวนิสต์ เป็นการเพิ่มตึกรังความไม่ไว้วางใจระหว่างกัมพูชากับไทยและเวียดนามใต้² ทำให้ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ การดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยจึงให้ความสำคัญกับการส่งเสริมความร่วมมือเพื่อต่อต้านคอมมิวนิสต์เป็นลำดับแรก การริเริ่มกีฬาแหลมทองในห้วงเวลาดังกล่าวจึงเป็นประโยชน์ต่อไทยมากกว่าแค่การส่งเสริมและการพัฒนากีฬาภายในภูมิภาค บทความชิ้นนี้จึงมุ่งศึกษาและวิเคราะห์คุณค่าของกีฬาแหลมทองนอกเหนือจากความร่วมมือด้านกีฬา ด้วยกรอบแนวคิดกีฬากับการเมืองของสำนักคิดสังคมนิยมที่มองว่า กีฬาเป็นเครื่องมือที่สามารถส่งเสริมอัตลักษณ์ของประเทศ สร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และแสดงสถานะความเป็นเจ้า

¹ ดูเพิ่มเติมใน Chevapraserit, S. (1998). บทบาททางการเมืองของเจ้าสุพานวง (ค.ศ. 1945 - 1975) [The political role of Prince Souphanouvong (1945 - 1975)]. *Journal of Social Sciences*, 55 - 80.

² ดูเพิ่มเติมใน Theeravit, K. (1982). Thai - Kampuchean relations: Problems and prospects. *Asian Survey*, 22(6), 561 - 576.

ข้อวิพากษ์กีฬาแหลมทองในเชิงการเมืองและการต่างประเทศ

การศึกษาทางวิชาการเกี่ยวกับกีฬาแหลมทองมีไม่มากนักเมื่อเปรียบเทียบกับงานวิชาการเมืองกับกีฬาในประเด็นอื่น เช่น โอลิมปิก ฟุตบอล เป็นต้น อย่างไรก็ตาม งานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับกีฬาแหลมทองสามารถแบ่งเป็นสองประเด็น คือ ภาพรวมกีฬาแหลมทองและความสำคัญของกีฬาแหลมทองรายประเทศ สำหรับในภาพรวมเริ่มจาก Creak (2017) กล่าวถึงวัตถุประสงค์อย่างเป็นทางการของกีฬาแหลมทองว่ามีสองประการ คือ 1) ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศเพื่อนบ้านบนคาบสมุทรอินโดจีน และ 2) ยกกระดับความสามารถด้านกีฬาของประเทศในภูมิภาคเพื่อบรรลุเป้าหมายในเอเชียนเกมส์และโอลิมปิก อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติดูเหมือนว่ากีฬาแหลมทองจะเป็นการสร้างกลุ่มต่อต้านภัยคอมมิวนิสต์ เห็นได้จากการที่เวียดนามเหนือไม่ได้เข้าร่วมการแข่งขัน ขณะเดียวกันกีฬาแหลมทองก็เป็นเครื่องมือสำหรับสร้างชาติในภูมิภาค ดังที่ Lim and Aman (2016) มองว่า การรวมกลุ่มเพื่อแข่งขันกีฬาแหลมทองเป็นกระบวนการสร้างชาติก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของภูมิภาคนี้ทั้งทางการเมืองจากยุคอาณานิคม เห็นได้จากพิธีเปิดการแข่งขันกีฬาแหลมทองแต่ละครั้งเป็นการเสริมสร้างบารมีของผู้นำประเทศและย้ำถึงความเป็นชาติของประเทศเจ้าภาพ เช่นเดียวกับมุมมองของ Juego (2020) ที่วิเคราะห์ว่า ในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ขนชั้นนำของเอเชียส่งเสริมการแข่งขันกีฬาเพื่อสร้างชาติบนพื้นฐานของเอกภาพ เอเชียนิยม และต่อต้านจักรวรรดินิยม อันเป็นการใช้กีฬาเพื่อสร้างความเป็นหนึ่งในประเทศเกิดใหม่

ขณะที่การศึกษาความสำคัญของกีฬาแหลมทองในรายประเทศพบว่า บทวิเคราะห์ของ Creak (2010) เห็นว่า ลาวประยุกต์แนวทางของกีฬาแหลมทองไปพัฒนากีฬาแห่งชาติเพื่อเป็นเครื่องมือสร้างความสามัคคี ความเป็นรัฐชาติหลังยุคอาณานิคม และการเสริมสร้างอำนาจและบารมีทางการเมืองของนายพลพุมมีหน่อสะหวัน (Phoumi Nosavan) ในช่วงการแย่งชิงอำนาจของลาวสามฝ่าย ขณะที่ Chan (2016) เห็นว่า สำหรับสิงคโปร์กีฬาแหลมทองเป็นโอกาสในการพัฒนากีฬาวัยน้ำในฐานะกีฬาความหวังสร้างชื่อเสียงแก่ประเทศในการแข่งขันระดับนานาชาติ ส่วนในกรณีของพม่าในยุคหลังอาณานิคม LoSavio (2020) วิเคราะห์ว่า พม่าเล็งเห็นถึงความสำคัญของการแข่งขันกีฬาระดับนานาชาติ เนื่องจากกีฬาเป็นเครื่องมือในการ

สร้างชาติและทำลายแนวคิด วัฒนธรรม รวมถึงระบบระเบียบของเจ้าอาณานิคม อีกทั้งความสำเร็จของนักกีฬาพม่าแสดงถึงการพัฒนาและความทันสมัยของประเทศ ในส่วนของอินโดนีเซีย Trotier (2017) มองว่า ประธานาธิบดีซูการ์โนพลาดโอกาสในการเป็นผู้นำและผลักดันแนวคิดของตนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จากการไม่เข้าร่วมกีฬาแหลมทอง อีกทั้งอินโดนีเซียยังถูกขัดขวางจากไทย เนื่องจากไม่ต้องการแบ่งสรรอำนาจกับประเทศใหญ่อย่างอินโดนีเซีย และมองว่าการริเริ่มการแข่งขันกีฬาระหว่างประเทศเกิดใหม่ (GANEF0) ของอินโดนีเซียก็เป็นการบ่อนทำลายความพยายามสร้างความเป็นเอกภาพของภูมิภาคผ่านกีฬาแหลมทองที่ไทยเป็นผู้ริเริ่ม

ข้อวิพากษ์ข้างต้นทำให้พบว่า กีฬาแหลมทองเป็นมหรหรกรรมการแข่งขันที่ให้ประโยชน์มากกว่าการพัฒนาความสามารถทางด้านกีฬาอันเป็นวัตถุประสงค์หลักของการริเริ่มการแข่งขันนี้ กีฬาแหลมทองจึงถือเป็นเครื่องมือที่หลายประเทศมองเห็นคุณค่าทั้งด้านการเมือง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และการสร้างความเป็นรัฐชาติหลังยุคอาณานิคม แต่ถึงอย่างนั้น งานวิชาการที่ผ่านมาจึงไม่มีการอธิบายถึงคุณค่าของกีฬาแหลมทองต่อประเทศไทยในฐานะประเด็นหลักทั้งในระดับภาพรวมและรายประเทศ จึงเป็นช่องว่างทางวิชาการที่บทความชิ้นนี้ต้องการเติมเต็มถึงความสำคัญของกีฬาแหลมทองต่อประเทศไทยในห้วงเวลาดังกล่าว ภายใต้กรอบแนวคิดกีฬากับการเมืองของสำนักคิดสังคมนิยม

แนวคิดกีฬากับการเมืองในมุมมองของสำนักคิดสังคมนิยม

Houlihan (1994) ได้วิเคราะห์บทบาทกีฬาผ่านมุมมองของสำนักคิดหลักในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ได้แก่ สังคมนิยม (realism) พหุนิยม (pluralism) และโลกนิยม (globalism) บทความนี้จะจึงหยิบยกแนวคิดสังคมนิยมมาวิเคราะห์กีฬาแหลมทองในฐานะเครื่องมือนโยบายต่างประเทศของไทย ซึ่งในหลักการพื้นฐานของแนวคิดสังคมนิยม “รัฐ” คือ ตัวแสดงที่สำคัญหนึ่งเดียว³ กีฬาจึงเป็น

³ ในประเด็นนี้ Cha (2009b) ได้วิเคราะห์เพิ่มเติมไว้ว่า องค์การกีฬาระหว่างประเทศก็เป็นส่วนหนึ่งของรัฐ เนื่องจากผู้แทนที่เข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินงานขององค์การก็เป็นตัวแทนของประเทศ การดำเนินงานจึงสอดคล้องกับแนวนโยบายของรัฐ โดยเฉพาะรัฐที่มีบทบาทหรืออิทธิพลในองค์การกีฬานั้น

เครื่องมือที่ตอบสนองต่อเป้าหมายหรือผลประโยชน์ของรัฐ ซึ่งผลประโยชน์ที่สำคัญอย่างยิ่งยวดคือ บูรณภาพแห่งดินแดน รวมถึงการได้รับการยอมรับในความเป็นชาติในระดับนานาชาติ ดังเห็นได้จากการที่จีนใช้กีฬาสร้างตัวตนหลังจากสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนจนประสบความสำเร็จ เมื่อหลายองค์การกีฬาให้การยอมรับภายใต้หลักการจีนเดียว กล่าวคือ กีฬาหรือเวทีการแข่งขันกีฬาเป็นโอกาสในการส่งเสริมอัตลักษณ์ของประเทศเพื่อเป็นการสร้างตัวตนและเสริมสร้างอำนาจในประชาคมระหว่างประเทศ

ประการต่อมา กีฬาเป็นเครื่องมือสำหรับเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยเฉพาะกับประเทศที่มีความไม่ลงรอยกันมาก่อน เนื่องจากกีฬาเป็นเหมือน safety valve ที่ช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดระหว่างกัน ที่ผ่านมาสหรัฐฯ เป็นประเทศที่นิยมใช้กีฬาสานสัมพันธ์กับประเทศต่าง ๆ เพื่อยกระดับความสัมพันธ์ทางการทูต เช่น การทูตเบสบอล (Baseball diplomacy) กับประเทศในอเมริกากลาง และประการสุดท้าย กีฬาในฐานะเครื่องมือแสดงความเป็นเจ้า นับตั้งแต่ยุคล่าอาณานิคมกีฬาเป็นส่วนหนึ่งของการเผยแพร่วัฒนธรรมเพื่อประโยชน์ในการปกครอง ดังเห็นได้จากในปัจจุบันกีฬาหลากหลายประเภทที่ได้รับความนิยมหรือกระทั่งมีสถานะเป็นกีฬาประจำชาติ เช่น คริกเกต รักบี้ เบสบอล ล้วนเป็นมรดกตกทอดจากประเทศที่เคยมีอิทธิพลในดินแดนนั้น ๆ

นอกจากนี้ โลกในศตวรรษที่ 21 กีฬายังมีความสำคัญต่อรัฐมากขึ้นเมื่อเครื่องมือประเภทอื่นถูกจำกัดด้วยระเบียบและกฎหมายระหว่างประเทศ ยิ่งโลกในยุคการสื่อสารข้ามพรมแดนการแข่งขันกีฬากลายเป็นโอกาสของการถ่ายทอดอัตลักษณ์ภาพลักษณ์ รวมถึงเป้าหมายของประเทศ ดังเห็นได้จาก งานศึกษาความสัมพันธ์ของกีฬากับการเมืองที่เพิ่มมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะการเป็นเจ้าภาพกีฬาระดับนานาชาติของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้งโอลิมปิกฤดูร้อน / ฤดูหนาว และฟุตบอลโลก⁴ เช่น งานศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกีฬากับนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่น

⁴ ในศตวรรษที่ 21 ญี่ปุ่น จีน และเกาหลีใต้ เป็นเจ้าภาพการแข่งขันกีฬาระดับโลกที่มีผู้ติดตามจำนวนมาก เช่น เจ้าภาพฟุตบอลโลกร่วมระหว่างญี่ปุ่นกับเกาหลีใต้ พ.ศ. 2545 เจ้าภาพโอลิมปิก พ.ศ. 2551 ของจีน เจ้าภาพโอลิมปิกฤดูหนาว พ.ศ. 2561 เจ้าภาพโอลิมปิก พ.ศ. 2563 ของญี่ปุ่น และเจ้าภาพโอลิมปิกฤดูหนาว พ.ศ. 2565 ของจีน.

(Horne & Manzenreiter 2002; Dubinsky 2022) กีฬากับการส่งเสริมภาพลักษณ์และสถานะของจีน (Price & Dayan 2008; Zheng et al. 2019) และกีฬากับการยกระดับสถานะและสานสัมพันธ์ของเกาหลีใต้ (Joo et al. 2017; Kwak et al. 2018)

กล่าวได้ว่า โลกเปลี่ยนแปลงมากขึ้นเท่าใด กีฬาก็ยังมีความหมายที่กว้างขึ้นตามไปด้วย โดยเฉพาะการเป็นเครื่องมือทางการเมืองอย่างเปิดเผยเมื่อเส้นแบ่งระหว่างกีฬากับการเมืองเลือนลางลงเรื่อย ๆ สำหรับไทยแล้วกีฬาได้กลายเป็นเครื่องมือสำหรับดำเนินนโยบายมาตั้งแต่ยุคสงครามเย็น บทความนี้จึงนำกรอบแนวคิดกีฬากับการเมืองภายใต้มุมมองของสำนักคิดสังคมนิยมมาวิเคราะห์ถึงความสำคัญของการริเริ่มกีฬาแหลมทองของไทย โดยแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 3 หัวข้อ ได้แก่ การส่งเสริมอัตลักษณ์ของไทย การสานความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน และการแสดงความเป็นเจ้าของไทยในภาคพื้นทวีป

กีฬาแหลมทอง

กีฬาแหลมทองที่จัดขึ้นครั้งแรกใน พ.ศ. 2502 ได้กลายเป็นเวทีการแข่งขันที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาจนถึงทุกวันนี้ในชื่อกีฬาซีเกมส์ หลังจากที่อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และบรูไนเข้าร่วมการแข่งขันใน พ.ศ. 2520 บุคคลสำคัญที่ถือเป็นบิดาผู้ก่อตั้งกีฬาแหลมทองคือ หลวงสุขุมนัยประดิษฐ (ประดิษฐ สุขุม) ซึ่งในขณะนั้นดำรงตำแหน่งรองประธานคณะกรรมการโอลิมปิกแห่งประเทศไทย ได้เห็นถึงความท้าทายในการยกระดับความสามารถด้านกีฬาของไทยและประเทศเพื่อนบ้าน อีกทั้งในช่วง 2 - 3 ปีที่ผ่านมาได้มีการแลกเปลี่ยนด้านกีฬาระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้านมากขึ้นโดยเฉพาะระหว่างไทยกับพม่า ที่มีการแข่งขันกระชับมิตรในหลายชนิดกีฬา เช่น กอล์ฟ ฟุตบอล รักบี้ แบดมินตัน เทนนิส มวยสากล บาสเก็ตบอล กรีฑา เป็นต้น จึงนำเสนอแนวคิดการจัดการแข่งขันกีฬาระดับภูมิภาคในรูปแบบเดียวกับเอเชียนเกมส์ เพื่อเป็นเวทีสำหรับนักกีฬาในภูมิภาคพัฒนาตนเองและต่อยอดไปสู่เวทีที่ใหญ่ขึ้นอย่างเอเชียนเกมส์และโอลิมปิก

ดังนั้นในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2501 คณะเจ้าหน้าที่ของไทยนำโดยหลวงสุขุมนัยประดิษฐได้นำเสนอความคิดรวมกลุ่มจัดตั้งการแข่งขันกีฬาในเอเชีย

ตะวันออกเฉียงใต้แก่พม่า กัมพูชา ลาว มาลายา และเวียดนามใต้ ในระหว่างการแข่งขันกีฬาเอเชียนเกมส์ครั้งที่ 3 ประเทศญี่ปุ่น นำไปสู่การจัดการแข่งขันกีฬาแหลมทองครั้งแรกโดยประเทศไทยรับหน้าที่เป็นเจ้าภาพ มีสาระสำคัญของข้อสรุปในที่ประชุม ได้แก่ 1) ชื่อการแข่งขันอย่างเป็นทางการคือ การแข่งขันกีฬาระหว่างประเทศภาคพื้นแหลมทอง หรือกีฬาแหลมทอง 2) การแข่งขันจัดขึ้นทุก ๆ 2 ปีโดยหมุนเวียนกันไปเริ่มจากไทยใน พ.ศ. 2502 และ 3) มีการแข่งขัน 12 ชนิดกีฬาตามข้อเสนอของไทย ได้แก่ กรีฑา ฟุตบอล บาสเก็ตบอล มวย แบดมินตัน เทนนิส ยกน้ำหนัก วอลเลย์บอล ยิงปืน จักรยาน วายน้ำทางไกล และเทเบิลเทนนิส เป็นต้น (SEA Games Federation Office n.d.; Public Relations Committee 1959: 1 - 10) ที่สำคัญเหตุการณ์การแข่งขันกีฬาแหลมทองได้กลายเป็นเวทีสำหรับสนับสุนนโยบายต่างประเทศของไทยไปในคราวเดียวกัน ทั้งการส่งเสริมอัตลักษณ์ การสานสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน และการแสดงสถานะความเป็นเจ้าในภาคพื้นทวีป

ส่งเสริมอัตลักษณ์ประเทศไทย: ต่อด้านคอมมิวนิสต์

ภูมิหลังและประวัติการศึกษาถือเป็นปัจจัยกำหนดตัวตนของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ซึ่งมีอิทธิพลต่อการดำเนินนโยบายในช่วงที่บริหารประเทศ กล่าวโดยย่อคือการเติบโตในรั้วทหาร การใช้ชีวิตและการสำเร็จการศึกษาภายในประเทศ ทำให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีทัศนคติแตกต่างจากชนชั้นนำและผู้กำหนดนโยบายยุคก่อนหน้าที่เกือบทั้งหมดสำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศซึ่งรับแนวคิดการเมืองแบบตะวันตกมาใช้ในการดำเนินงานทางการเมือง ขณะที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ให้ความสำคัญกับการเชิดชูสถาบันหลักของประเทศทั้งชาติ ศาสน์ กษัตริย์ พร้อมกับส่งเสริมวัฒนธรรมไทยไปในคราวเดียวกัน หรือที่เรียกว่า “นโยบายรักไทย” (Chaloemtiarana 2007: 70; Phillips 2016: 150; Yano 1968: 290 - 292) กีฬาแหลมทองจึงเป็นเวทีที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์และคณะใช้ส่งเสริมอัตลักษณ์ดังกล่าวสู่สาธารณชนทั้งภายในและต่างประเทศ เพื่อย้ำถึงค่านิยมพื้นฐานของสังคมไทยที่แตกต่างจากหลักการของฝ่ายคอมมิวนิสต์ อัตลักษณ์ของประเทศไทยที่สำคัญในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์คือ เป็นราชอาณาจักรที่มีสถาบันกษัตริย์เป็นเสาหลัก ประเทศโลกเสรี และต่อด้านลัทธิคอมมิวนิสต์

คอมมิวนิสต์ได้กลายเป็นภัยคุกคามหลักของผู้นำทหารของไทยเมื่อสหภาพโซเวียต จีน และเวียดนามเหนือพร้อมใจกันส่งเสริมอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ในอินโดจีน ก่อให้เกิดความหวาดระแวงถึงการแผ่ขยายอุดมการณ์คอมมิวนิสต์เข้ามาในไทย ทำให้เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำประเทศ การต่อต้านคอมมิวนิสต์จึงเป็นนโยบายชุดแรกที่ได้ประกาศต่อสาธารณชน เห็นได้จากประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 4 (20 ตุลาคม พ.ศ. 2501) ที่มีใจความว่า

“...ทางสถานการณ์ภายใน ลัทธิคอมมิวนิสต์เป็นภัยยิ่งใหญ่เป็นที่ประจักษ์แจ้งอยู่ทั่วไปในเรื่องความแทรกซึมของลัทธิคอมมิวนิสต์ ที่พยายามสร้างอิทธิพลเหนือจิตใจของประชาชนชาวไทย การแทรกซึมของตัวแทนคอมมิวนิสต์มีอยู่ทั่วไปทุกกระแสในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม...ดำเนินการทั้งในทางลับและเปิดเผย ที่จะให้เกิดความเสื่อมโทรมระส่ำระสายภายในประเทศ ชุตโค่นราชบัลลังก์ ล้มล้างพระพุทธศาสนา และทำลายสถาบันทุกอย่างที่ชาติไทยได้ผดุงรักษามาด้วยความเสียสละอย่างยิ่งยวด...การเจรจากับต่างประเทศก็ประสบความขัดข้อง ด้วยเหตุที่บุคคลพวกนั้นคอยแต่จะสร้างสถานการณ์ให้เกิดความกินแหนงแคลงใจกับประเทศที่เป็นมิตร...ยิ่งกว่านั้นยังทำให้ทั้งการติดต่อทางลับ การโฆษณาเปิดเผยในต่างประเทศขาดความไว้วางใจในชาติไทย โดยมีได้คำมั่นว่าการกระทำนั้นจะเกิดความเสียหายร้ายแรงแก่ประเทศชาติเพียงไร...”

(Thai Cabinet 1964: 70 - 71)

สอดคล้องกับธงชัย วินิจจะกุล ที่ให้มุมมองไว้ว่า ลัทธิคอมมิวนิสต์ในบริบทของไทยไม่ใช่อะไรที่มากไปกว่าการเป็นศัตรูตัวฉกาจของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ (Winichakul 2013: 270)

ต่อมายังมีการใช้ประกาศคณะปฏิวัติเป็นแนวทางปฏิบัติแทนกฎหมายเดิม ได้แก่ ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 12 (22 ตุลาคม พ.ศ. 2501) ว่าด้วยการเพิ่มอำนาจให้แก่เจ้าพนักงานบังคับใช้กฎหมายในการควบคุมผู้ต้องหาคดีคอมมิวนิสต์ได้ตลอดระยะเวลาการสอบสวน โดยมีต้องปฏิบัติตามข้อบังคับของพระราชบัญญัติว่าด้วยการป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ศ. 2495 ประกอบกับให้อำนาจศาลทหารในการพิพากษาคดีทั้งก่อนและหลังการประกาศกฎอัยการศึก แตกต่างจากพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พ.ศ. 2457 มาตรา 7 วรรคสอง ที่ยังคงให้อำนาจศาลพลเรือนพิพากษาคดีอาญาที่เกิดขึ้นก่อนการประกาศกฎอัยการศึก และประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 24 (9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2501) ว่าด้วยการขอความร่วมมือจากประชาชนในการสอดส่องระวังการลอบวางเพลิงที่กระทำการโดยพวกคอมมิวนิสต์ ซึ่งมีผลให้ผู้ก่อเหตุวางเพลิงต้องรับโทษสูงสุดคือประหารชีวิต เพราะถูกมองว่าเป็นผู้บั่นทอนความมั่นคงของประเทศไม่ต่างจากพวกคอมมิวนิสต์ (Thai Cabinet 1964: 79 - 82) นอกจากนี้ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยังมีอำนาจสั่งฟ้าในการชี้เป็นชี้ตายการกระทำการต่าง ๆ ที่อาจถูกมองว่าเป็นคอมมิวนิสต์ ภายใต้มาตรา 17 แห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2502 ที่ระบุว่า

“...ในระหว่างที่ใช้ธรรมนูญนี้ ในกรณีที่นายกรัฐมนตรีเห็นสมควรเพื่อประโยชน์ในการระงับหรือปราบปรามการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักรหรือราชบัลลังก์ หรือการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลาย ก่อกวนหรือคุกคามความสงบที่เกิดขึ้นภายในหรือมาจากภายนอกราชอาณาจักร ให้นายกรัฐมนตรีโดยมติของคณะรัฐมนตรีมีอำนาจสั่งการหรือกระทำการใด ๆ ก็ได้ และให้ถือว่าคำสั่งหรือการกระทำเช่นนั้นเป็นคำสั่งหรือการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมาย...”

(Ratchakittha 1959: 6 - 7)

เหล่านี้ถือเป็นแนวปฏิบัติที่แสดงถึงเจตนารมณ์ของคณะปฏิวัติในการปราบปรามผู้กระทำการอันเป็นคอมมิวนิสต์อย่างเด็ดขาด และพร้อมใช้ทุกวิถีทางยับยั้งการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์

การแข่งขันกีฬาแหลมทองจึงเป็นเวทีที่ไทยใช้ถ่ายทอดแนวคิดต่อต้านคอมมิวนิสต์เพื่อสร้างกลุ่มรับมือภัยคุกคามคอมมิวนิสต์ในภูมิภาค ถึงแม้ว่าการรวมกลุ่มด้วยกีฬาเพื่อต่อต้านคอมมิวนิสต์จะไม่มีการประกาศอย่างเป็นทางการ แต่จากข้อเท็จจริงพบว่า แนวคิดต่อต้านคอมมิวนิสต์เป็นพื้นฐานของกีฬาแหลมทอง ซึ่งก่อนที่ทั้ง 6 ประเทศได้หารือและร่วมมือกันสร้างกีฬาแหลมทองขึ้นมา ไทยมีการแลกเปลี่ยนทวิภาคีด้านกีฬากับประเทศเพื่อนบ้านอยู่ก่อนแล้ว โดย เดวิด ดิชเตอร์ (David Dichter) เจ้าหน้าที่สำนักข่าวสารออเมริกัน (US Information Service: USIS) ในฐานะผู้ฝึกสอนทีมกรีฑาของไทย คือ บุคคลสำคัญในการสานสัมพันธ์ด้านกีฬาระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยระหว่างการแข่งขันในแต่ละครั้ง ดิชเตอร์ได้มีการหารือกับผู้แทนทีมนักกีฬาทั้งจากพม่า กัมพูชา และเวียดนามได้กลายเป็นข้อตกลงเบื้องต้นก่อนไปตกลงความร่วมมือที่กรุงโตเกียว บทบาทของดิชเตอร์สอดคล้องกับพันธกิจของ USIS ที่ต้องการเสริมสร้างภาพลักษณ์ของสหรัฐอเมริกาต่ออิทธิพลคอมมิวนิสต์ และส่งเสริมความสัมพันธ์ที่กระชับระหว่างประเทศในภูมิภาคที่ไม่ใช่คอมมิวนิสต์ ดิชเตอร์ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า “งานของเขาคือการเพิ่มเกียรติภูมิของสหรัฐฯ ในวงกว้าง อันเป็นการป้อมปรามฝ่ายคอมมิวนิสต์หรือพวกขวาจัดที่จ้องทำลายความน่าเชื่อถือของสหรัฐฯ ในการแข่งขันกีฬาระดับนานาชาติภายในภูมิภาค” อีกทั้งสหรัฐฯ ยังมีบทบาทสนับสนุนอุปกรณ์กีฬาและเจ้าหน้าที่ด้านกีฬาแก่ไทยในการเตรียมการเป็นเจ้าภาพกีฬาแหลมทองครั้งที่ 1 ด้วย กล่าวได้ว่าการสนับสนุนไทยที่เป็นพันธมิตรกับสหรัฐฯ ในการริเริ่มกีฬาแหลมทองก็เป็นส่วนหนึ่งของการทำสงครามเย็น ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่สหภาพโซเวียตและจีนเริ่มหันมาใช้ความร่วมมือด้านกีฬาผูกสัมพันธ์กับประเทศในภูมิภาคมากขึ้น (Creak 2017: 156; 2020: 197)

สหภาพโซเวียตและจีนได้สนับสนุนการแข่งขันกีฬาระหว่างประเทศเกิดใหม่หรือ GANEFO ที่ริเริ่มโดยประธานาธิบดีซูการ์โน ซึ่งตั้งเป้าให้เป็นการแข่งขันกีฬาทางเลือกนอกเหนือจากโอลิมปิกหรือเอเชียนเกมส์ที่ถูกมองว่าตกอยู่ภายใต้อำนาจ

ของพวกจักรวรรดินิยมและลัทธิอาณานิคมจากตะวันตก⁵ อย่างไรก็ตาม ความไม่ลงรอยระหว่างคณะกรรมการโอลิมปิกสากลกับ GANEFO ทำให้สหภาพโซเวียตตกอยู่ในสถานการณ์กลืนไม่เข้าคายไม่ออก เพราะกังวลว่าอาจถูกคว่ำบาตรจากการเข้าร่วมแข่งขันโอลิมปิก ซึ่งเป็นเวทีใหญ่เวทีหลักสำหรับแข่งขันกับสหรัฐฯ ดังนั้นในช่วงระหว่างการประชุมเตรียมงานผู้แทนของสหภาพโซเวียตจึงพยายามยับยั้งไม่ให้ GANEFO กลายเป็นการแข่งขันกีฬานอกคอกที่ต่อต้านระบอบของคณะกรรมการโอลิมปิกสากล รวมถึงพยายามทำให้ GANEFO ลดระดับเป็นการแข่งขันระดับเยาวชนเท่านั้น (Pauker 1965: 172 - 175) ตรงข้ามกับจีนที่ช่วงเวลานั้นประธานเหมาเจ๋อตุง (Mao Zedong) กำลังนำพาจีนเข้าสู่ยุคปฏิวัติวัฒนธรรมทำให้มองการแข่งขันกีฬาที่สนับสนุนโดยโลกตะวันตกคือเครื่องมือของพวกทุนนิยม (Zheng et al. 2018: 472 - 473) อีกทั้งจีนก็ไม่มีปัญหาทวนใจอย่างสหภาพโซเวียต เพราะยังไม่ได้เข้าเป็นสมาชิกคณะกรรมการโอลิมปิกสากลซึ่งในขณะนั้นได้หวั่นเป็นสมาชิกอยู่

การแข่งขันกีฬา GANEFO จึงเป็นเวทีสำคัญของจีนคอมมิวนิสต์ในหลายมิติ ทั้งแสดงความเป็นรัฐชาติ ความเข้มแข็งด้านกีฬา และการสานสัมพันธ์กับนานาประเทศ โดยเฉพาะประเทศในเอเชียอย่างอินโดนีเซียและกัมพูชา ทำให้ในการแข่งขัน GANEFO ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2506 จีนได้ส่งคณะนักกีฬาชุดที่ดีที่สุดเข้าร่วมการแข่งขัน

⁵ จุดเริ่มต้นของการริเริ่ม GANEFO มาจากครั้งการเป็นเจ้าภาพเอเชียนเกมส์ของอินโดนีเซียใน พ.ศ. 2505 ที่เกิดปัญหาจากการที่อินโดนีเซียไม่ออกวีซ่าเข้าประเทศให้แก่ตัวแทนจากไต้หวันและอิสราเอล เพราะเลือกรักษาความสัมพันธ์กับจีนคอมมิวนิสต์และกลุ่มประเทศอาหรับ คณะกรรมการโอลิมปิกสากลจึงมองว่าอินโดนีเซียนำการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องกับกีฬาซึ่งผิดจรรยาบรรณที่ต้องการแยกกีฬาออกจากการเมือง โดยเฉพาะปัญหาสองจีน (Two Chinas) ที่ยังคงคาราคาซังอยู่ ประธานาธิบดีซูการ์โนจึงตอบได้ว่า โอลิมปิกและเอเชียนเกมส์ต่างหากที่เป็นเครื่องมือทางการเมืองของพวกลัทธิจักรวรรดินิยมและลัทธิอาณานิคม นำมาสู่การริเริ่มการแข่งขันกีฬาระหว่างประเทศเกิดใหม่ โดยอาศัยฐานความสัมพันธ์จากการประชุมเอเชีย - แอฟริกา (Asian - African Conference) หรือการประชุมบันดุงใน พ.ศ. 2498 ประธานาธิบดีซูการ์โนจึงให้คำนิยาม New Emerging Forces คือ บรรดาประเทศเกิดใหม่ ได้แก่ ประเทศในเอเชีย อเมริกาใต้ แอฟริกา และประเทศสังคมนิยม ที่ยังคงต้องต่อสู้กับลัทธิจักรวรรดินิยมและลัทธิอาณานิคมที่ถูกสร้างขึ้นจากพวก Old Established Forces (Pauker 1965: 173 - 175).

มากกว่า 200 คน สามารถครองเจ้าเหรียญทองเหนือชาติมหาอำนาจอย่างสหภาพโซเวียตได้⁶ อีกทั้งยังเป็นผู้สนับสนุนรายใหญ่ด้วยการจัดสรรงบประมาณราว 1.5 ล้านเหรียญสหรัฐ หรือคิดเป็น 1 ใน 3 ของงบประมาณทั้งหมดในการจัดการแข่งขัน โดยส่วนใหญ่นำไปใช้เป็นค่าเดินทางสำหรับเข้าร่วมการแข่งขันของนานาชาติ ประเทศอินโดนีเซียรับผิดชอบค่าใช้จ่ายภายในประเทศ รวมทั้งอุปกรณ์การแข่งขันถึงร้อยละ 80 ของอุปกรณ์การแข่งขันทั้งหมดจีนก็เป็นผู้จัดทำให้ (Pauker 1965: 180 - 183; Zhang 2013: 217 - 220) ทำให้ในทางปฏิบัติผู้สนับสนุนหลักกีฬา GANEFO คือมหาอำนาจประเทศคอมมิวนิสต์

อีกทั้งนโยบายเผชิญหน้า (konfrontasi policy) ของประธานาธิบดีซูการ์โน GANEFO กลายเป็นเครื่องมือปลุกปั่นความเป็นศัตรูกับมาเลเซียให้มากขึ้น โดยคำขวัญของ GANEFO คือ Onward! No Retreat! ก็ถูกตีความว่าเป็นการต่อสู้กับมาเลเซียอย่างต่อเนื่องแม้ว่าการแข่งขันกีฬาจะจบแล้วก็ตาม รวมถึงความสำเร็จของ GANEFO ก็ถูกมองว่าจะส่งผลกระทบต่อสถานะของมาเลเซีย นอกจากนี้ GANEFO ยังมีความสำคัญต่อการดำเนินนโยบายของกัมพูชาที่ปฏิเสธการเข้าร่วมกีฬาแหลมทอง และเวียดนามเหนือที่ถูกโดดเดี่ยวเนื่องจากเป็นคอมมิวนิสต์ โดยทั้งสองประเทศถือเป็นประเทศผู้ร่วมก่อตั้ง GANEFO⁷ อีกทั้งกัมพูชายังได้เป็นเจ้าภาพการแข่งขัน GANEFO ครั้งที่ 2⁸ อีกด้วย ซึ่งเป็นการทำลายบูรณภาพภายในภูมิภาคเพื่อรวมกลุ่มต่อต้านคอมมิวนิสต์ที่ไทยพยายามสร้างผ่านกีฬาแหลมทอง การแข่งขันกีฬา GANEFO จึงไม่ต่างอะไรจากสงครามตัวแทนในยุคสงครามเย็นเพียงแต่ใช้การแข่งขันกีฬาแทนอาวุธปืน อันเป็นเหตุผลสำคัญที่ไทยคัดค้านอินโดนีเซียไม่ให้เข้าร่วมกีฬาแหลมทอง แม้ว่าในสมัยของประธานาธิบดีซูฮาร์โต (Suharto) ได้ปรับเปลี่ยน

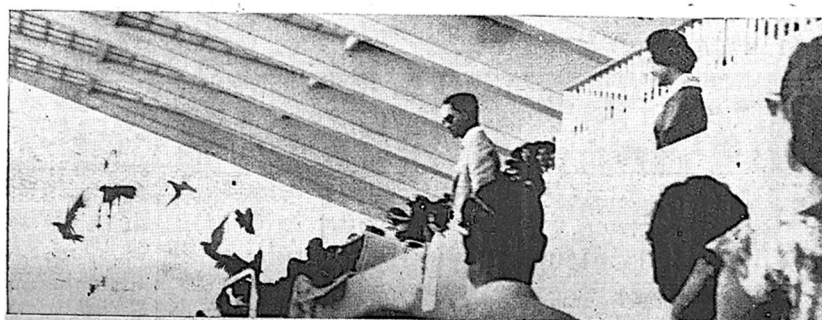
⁶ จีนได้เหรียญทอง 68 เงิน 58 และทองแดง 45 เหรียญ ขณะที่สหภาพโซเวียตได้เหรียญรางวัลเหรียญทอง 27 เงิน 21 และทองแดง 9 เหรียญ ตามลำดับ.

⁷ ประเทศที่ร่วมกับอินโดนีเซียก่อตั้ง GANEFO ได้แก่ กัมพูชา จีน กินี อิรัก ปากีสถาน มาลี เวียดนามเหนือ สหสาธารณรัฐอาหรับ และสหภาพโซเวียต และมีซีลอนและยูโกสลาเวียเป็นผู้สังเกตการณ์.

⁸ ตามแผนเดิมสหสาธารณรัฐอาหรับจะเป็นเจ้าภาพการแข่งขัน GANEFO ครั้งที่ 2 แต่ด้วยสถานการณ์ทางการเมืองทำให้กัมพูชาได้รับหน้าที่แทน.

นโยบายต่างประเทศใหม่เน้นสานสัมพันธ์กับทุกประเทศทุกองค์การ จนทำให้ คณะกรรมการโอลิมปิกสากลยินยอมให้อินโดนีเซียเข้าร่วมการแข่งขันที่ได้รับการ รับรองจากคณะกรรมการโอลิมปิกสากล เช่น เอเชียเกมส์ครั้งที่ 5 พ.ศ. 2509 ประเทศไทย ก็ห้ามหาวิทยาลัยโลก พ.ศ. 2510 ประเทศญี่ปุ่น กีฬาโอลิมปิก พ.ศ. 2511 ประเทศเม็กซิโก เป็นต้น แต่กว่าอินโดนีเซียจะได้เข้าร่วมกีฬาแหลมทองก็ ล่วงเลยมาถึง พ.ศ. 2520 (Trotier 2017: 1328 - 1331)

การสร้างอัตลักษณ์ของประเทศไทยให้มีความแตกต่างจากแนวคิด คอมมิวนิสต์ ยังรวมถึงการสนับสนุนสถาบันกษัตริย์ให้เป็นที่รับรู้อย่างกว้างขวางทั้งใน ประเทศและต่างประเทศ กล่าวคือ การเป็นเจ้าภาพกีฬาแหลมทองครั้งที่ 1 เป็น โอกาสให้รัฐบาลไทยได้เชิดชูสถาบันกษัตริย์ในฐานะเสาหลักของประเทศขึ้นมาอีกครั้ง ซึ่งช่วงเวลาที่เหมาะสมกับการถ่ายทอดอัตลักษณ์ของประเทศได้ดีคือ ช่วงพิธีเปิดการ แข่งขัน เพราะมีผู้ติดตามเป็นจำนวนมากทั้งผู้ชมในสนามและสื่อมวลชน (Lemus - Delgado 2021: 1103) โดยพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลย เดชมหาราช ในหลวงรัชกาลที่ 9 (ในบทความนี้จะออกพระนามว่าในหลวงรัชกาลที่ 9 เพื่อความกระชับ) และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราช ชนินี พันปีหลวงเสด็จมาเป็นประธานในพิธีเปิดการแข่งขันกีฬาแหลมทองครั้งที่ 1 และมีการประกอบพิธีที่สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมร่วมในภูมิภาค เช่น การปล่อย นกพิราบจำนวน 2,502 ตัว เท่ากับปีพุทธศักราชที่นับจากปีที่พระพุทธเจ้าดับขันธ ปรินิพพานตามคติของศาสนาพุทธนิกายเถรวาทที่แพร่หลายในภาคพื้นทวีป

ภาพที่ 1 ในหลวงรัชกาลที่ 9 พร้อมสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรง ปล่อยนกพิราบ 2,502 ตัว ในพิธีเปิดการแข่งขันกีฬาแหลมทองครั้งที่ 1

(Source: Sam Seri 1959)

Creak (2020) วิเคราะห์ว่า การปรากฏในฐานะองค์ประธานของในหลวงรัชกาลที่ 9 พร้อมกับประกอบพิธีกรรมที่ผสมผสานระหว่างศาสนาพุทธกับโอลิมปิกสะท้อนถึงอัตลักษณ์ของไทยในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่ต้องการสร้างประเทศไทยที่ผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมและค่านิยมดั้งเดิมกับการแข่งขันกีฬาที่เป็นตัวแทนโลกสมัยใหม่ เช่นเดียวกับ Lim and Aman (2016) ที่เห็นว่า การรวมกลุ่มกีฬาแหลมทองเป็นกระบวนการสร้างชาติก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์ทางการเมืองจากยุคอาณานิคม เห็นได้จากพิธีเปิดการแข่งขันกีฬาแหลมทองแต่ละครั้งเป็นการเสริมสร้างบารมีของผู้นำประเทศและย้ำถึงความเป็นชาติของประเทศเจ้าภาพ นอกจากนี้ บทบาทของสถาบันกษัตริย์ไทยในกีฬาแหลมทองยุคแรกนี้ยังรวมถึงการเข้าร่วมการแข่งขันอีกด้วย โดยในหลวงรัชกาลที่ 9 จับคู่กับทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี ทรงชนะเลิศการแข่งขันกีฬาเรือใบประเภท OK ในกีฬาแหลมทองครั้งที่ 4 ที่ไทยเป็นเจ้าภาพ พ.ศ. 2510 ถือเป็นกษัตริย์พระองค์แรกของเอเชียที่ได้รับรางวัลชนะเลิศจากการแข่งขันกีฬาระดับนานาชาติ พระปรีชาความสามารถด้านกีฬาจึงเป็นอีกมิติหนึ่ง นอกเหนือจากดนตรี การเกษตร หรือนวัตกรรมต่าง ๆ ที่ช่วยสร้างความนิยมแก่สถาบันกษัตริย์จนมีความยั่งยืนมากขึ้นนับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 กล่าวได้ว่า การเข้ามามีส่วนร่วมทั้งในฐานะประธานพิธีและผู้ร่วมแข่งขันของพระมหากษัตริย์ ทำให้กีฬาแหลมทองบรรลุเป้าหมายของการเป็นเวทีแสดงพลังความเป็นไทยที่วางไว้ในยุคของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นการเชื่อมโยงความสามารถด้านกีฬาไปสู่ผลประโยชน์ทางการเมือง ที่มีผลต่อการดำเนินนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์

นอกจากนี้ การเล่นเรือใบในแต่ละครั้งของในหลวงรัชกาลที่ 9 มีความหมายมากกว่าแค่กีฬา เช่น ใน พ.ศ. 2509 ได้ทรงเรือใบจากวังไกลกังวล อำเภอสัตหีบ อ่าวไทยระยะ 60 ไมล์ทะเล ใช้เวลา 17 ชั่วโมงไปยังอ่าวนาวิกโยธิน อำเภอสัตหีบ พร้อมนำธงราชนาวิกโยธินที่นำข้ามทะเลมาด้วยปักที่ก้อนหินบริเวณชายฝั่ง (ภาพที่ 2) ซึ่งการปักธงเป็นสัญลักษณ์ที่ถือปฏิบัติกันมาช้านาน โดยเฉพาะการแสดงถึงชัยชนะการอ้างสิทธิเหนือดินแดน หรือบอกกล่าวเขตแดนของตน เหตุการณ์ดังกล่าวจึงเป็นการแสดงสัญลักษณ์ถึงความมั่นคงและบูรณภาพแห่งดินแดนของไทยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประมุขและเป็นจอมทัพ เป็นอีกเหตุการณ์ที่ใช้กีฬา

เชื่อมโยงกับบริบทความมั่นคงและการทหารในยุคที่ฝ่ายคอมมิวนิสต์กำลังโอบล้อม
ไทยจากทางตะวันออก

ภาพที่ 2 ในหลวงรัชกาลที่ 9 ปกธรงราชนาวิกโยธินที่ชายหาดอ่าวนาวิกโยธิน
อำเภอสัตหีบใน พ.ศ. 2509 (Source: Siamrath 2022)

การไม่เชื่อเวียดนามเหนือซึ่งเป็นประเทศภาคพื้นทวีปเช่นเดียวกันเข้าร่วม
กีฬาแหลมทองก็เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่แสดงให้เห็นว่ากีฬากับการเมืองเป็นของคู่
กัน เนื่องจากเวียดนามเหนือมีระบอบการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ และมีนโยบาย
ส่งเสริมลัทธิคอมมิวนิสต์ในอินโดจีนซึ่งเป็นภัยอันตรายต่อความมั่นคงของไทย เป็นการ
ย้ำถึงแนวคิดพื้นฐานของมหกรรมการแข่งขันนี้คือการต่อต้านคอมมิวนิสต์ กีฬาแหลม
ทองจึงเป็นสิ่งสะท้อนถึงนโยบายของไทยที่เน้นสร้างภูมิภาคนิยมที่ไทยเป็นศูนย์กลาง
และต่อต้านคอมมิวนิสต์ (Thai - centric and anti - communist regionalism)
(Creak 2011: 14; 2012: 16) สอดคล้องกับมุมมองของ Chan (2016: 24) ที่มองว่า
กีฬาแหลมทองถือกำเนิดขึ้นจากการรวมกลุ่มประเทศที่มีพื้นฐานทางภูมิรัฐศาสตร์ทาง
การเมืองและความมั่นคงร่วม ซึ่งนำโดยประเทศที่เป็นพันธมิตรกับสหรัฐฯ ในกลุ่ม
ความร่วมมือองค์การสนธิสัญญาป้องกันภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (South East
Asia Treaty Organization: SEATO) หรือเรียกโดยย่อว่า องค์การ ส.ป.อ. หรือซีโต้

อย่างไทย กีฬาแหลมทองจึงถูกขับเคลื่อนด้วยแนวคิดภูมิภาคนิยมที่ต่อต้านคอมมิวนิสต์

แนวคิดการรวมกลุ่มเพื่อรับมือกับคอมมิวนิสต์ยังคงมีอิทธิพลในมหกรรมการแข่งขันนี้ตลอดยุคสงครามเย็น ดังปรากฏให้เห็นว่า ในกีฬาแหลมทองครั้งที่ 8 พ.ศ. 2518 กัมพูชา ลาว และเวียดนามใต้ ถอนตัวจากการแข่งขันเนื่องจากทั้งสามประเทศได้กลายเป็นรัฐคอมมิวนิสต์ เริ่มจากชัยชนะของเวียดนามเหนือในการยึดกรุงไซ่ง่อนในเดือนเมษายน กลายเป็นโดมิโนที่ทำให้เขมรแดงเข้ายึดอำนาจและเปลี่ยนชื่อประเทศเป็นกัมพูชาประชาธิปไตย และในปลายปีพรรคประชาชนปฏิวัติลาวก็สามารถยึดอำนาจและก่อตั้งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) แต่เมื่อสิ้นสุดยุคเขมรแดงกัมพูชาก็กลับเข้าร่วมการแข่งขันกีฬาซีเกมส์ พ.ศ. 2526 ส่วนเวียดนามและสปป.ลาว แม้ว่าจะยังคงเป็นประเทศคอมมิวนิสต์ แต่ก็ได้เข้าร่วมการแข่งขันใน พ.ศ. 2532 เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่ความขัดแย้งระหว่างสองค่ายในยุคสงครามเย็นผ่อนคลายลงอย่างมาก จากนโยบายเปิดและปรับ (Glasnost and Perestroika) ของประธานาธิบดีมีคาอิล กอร์บาชอฟ (Mikhail Gorbachev) ของสหภาพโซเวียต กอปรกับเวียดนามหันมาให้ความสำคัญกับการส่งเสริมเศรษฐกิจตามนโยบายโดยเหมย (Doi Moi) แทนการส่งออกอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ ทำให้คอมมิวนิสต์ไม่ใช่ภัยคุกคามหลักของไทยและประเทศในภูมิภาคเช่นในอดีต

สานสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน

การเชื่อมความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านเป็นหนึ่งในวัตถุประสงค์อย่างเป็นทางการของการริเริ่มกีฬาแหลมทอง ดังที่พลโทประภาส จารุเสถียร ประธานคณะกรรมการกีฬาโอลิมปิกแห่งประเทศไทย ระบุไว้ว่า “การจัดงานการแข่งขันกีฬาแหลมทองมีจุดประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เชื่อมสัมพันธ์มิตรระหว่างประเทศเพื่อนบ้านทั้ง 6 ประเทศในแน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น เพราะกีฬาเป็นสื่อเชื่อมความสัมพันธ์ที่ดีที่สุดอย่างหนึ่ง และ 2) เพื่อพัฒนาและยกระดับกิจการด้านกีฬาและนักกีฬา อันเป็นการเตรียมความพร้อมของนักกีฬาสำหรับก้าวสู่เวทีการแข่งขันที่สูงขึ้นทั้งโอลิมปิกและเอเชียนเกมส์ (Public Relations Committee 1959: 12 - 13)

กล่าวได้ว่า กีฬาแหลมทองเป็นกลไกความร่วมมือระดับภูมิภาคแห่งแรก เนื่องจากในขณะนั้นภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยังขาดกลไกความร่วมมือเฉพาะ ภายในภูมิภาค มีเพียงแต่ องค์การ ส.ป.อ. ที่สหรัฐฯ เป็นผู้นำ และมีเพียงไทยและฟิลิปปินส์สองประเทศในภูมิภาคที่เป็นสมาชิกองค์การนี้ กีฬาแหลมทองจึงกลายเป็นสถาบันความร่วมมือระดับภูมิภาคที่มีความชอบธรรมมากกว่าองค์การ ส.ป.อ. ในมุมมองของประเทศที่ดำเนินนโยบายเป็นกลางอย่างพม่า กัมพูชา และลาว (Creak 2020: 195) นอกจากนี้ยังสามารถมองได้ว่า กีฬาแหลมทองประสบความสำเร็จในแง่ของการจุดประกายแนวคิดการรวมกลุ่มภายในภูมิภาค แม้ว่าจะเผชิญอุปสรรคอยู่บ้างจากความบาดหมางระหว่างไทยกับกัมพูชา แต่ถือได้ว่ากีฬาแหลมทองเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาภูมิภาคความร่วมมือระดับภูมิภาคในมิติที่เข้มข้นมากขึ้น ได้แก่ สมาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of Southeast Asia: ASA) พ.ศ. 2504 สมาพันธ์ชนชาติมลายู (Greater Malayan Confederation: MAPHILINDO) พ.ศ. 2506 อันเป็นความริเริ่มเบื้องต้นที่นำไปสู่การจัดตั้งสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of Southeast Asia Nations: ASEAN) พ.ศ. 2510 กีฬาแหลมทองที่ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นซีเกมส์จึงเป็นกลไกความร่วมมือที่สำคัญต่อการดำรงอยู่ของประชาคมอาเซียน โดยเฉพาะประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน เพราะอย่างน้อยทุก ๆ 2 ปีที่มีการจัดซีเกมส์ ก็เป็นช่วงเวลาที่พักเมืองอาเซียนได้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทั้งในเชิงบวกและลบเกี่ยวกับการแข่งขันกีฬาผสมผสานกับประเด็นอื่น ๆ การแข่งขันกีฬาระดับภูมิภาคนี้จึงเป็นกิจกรรมที่ช่วยเปิดโลกทัศน์ให้พลเมืองอาเซียนมีความเข้าใจและรับรู้ปัญหาซึ่งกันและกันมากขึ้น

นอกจากนี้ กีฬาแหลมทองยังเป็นโอกาสสำหรับการรวมกลุ่มของประเทศที่กำลังเผชิญการแผ่ขยายของลัทธิคอมมิวนิสต์ เห็นได้จากแต่ละประเทศที่เข้าร่วมล้วนประสบกับความท้าทายจากขบวนการคอมมิวนิสต์ในลักษณะเดียวกัน ได้แก่ พรรคคอมมิวนิสต์พม่า พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ฝ่ายปะเทดลาว พรรคคอมมิวนิสต์มาลายา พรรคประชาชน (กัมพูชา) ทำให้ขั้วอำนาจเดิมและชนชั้นนำเกิดความกังวลต่อภัยคอมมิวนิสต์ที่กำลังเข้ามาบ่อนทำลายค่านิยมพื้นฐาน ซึ่งเป็นแหล่งที่มาของอำนาจและผลประโยชน์ การเข้าร่วมกีฬาแหลมทองจึงเป็นทั้งเวทีหารือและสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นหนึ่งเดียวกันของประเทศที่ต่อต้านคอมมิวนิสต์ใน

ภูมิภาค ถือเป็น การบรรลุเป้าหมายนโยบายต่างประเทศของไทยไปในคราวเดียวกัน

สำหรับไทยการกระชับความสัมพันธ์กับลาวจึงเป็นประโยชน์หนึ่งที่ได้จากการแข่งขันกีฬาแหลมทอง เนื่องจากในช่วงเวลาดังกล่าวลาวกำลังเผชิญกับความขัดแย้งทางการเมืองที่แบ่งเป็นสามฝ่าย และเป็นฝ่ายปะเทดลาวที่กำลังมีอิทธิพลเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะความพยายามยึดอำนาจและการข้ามแดนเข้ามาของฝ่ายเวียดมินท์ ประกอบกับองค์การ ส.ป.อ. เลือกดำเนินนโยบายเชิงรับซึ่งสร้างความไม่พอใจแก่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ที่ต้องการให้สหรัฐฯ และองค์การ ส.ป.อ. สนับสนุนรัฐบาลของท้าวผูน ษะนะนิคอน (Phoui Sananikone) ที่มีนายพลพุมิ ญาติของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ซึ่งเป็นรัฐบาลต่อต้านคอมมิวนิสต์และเป็นพันธมิตรกับไทยอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม (Chaloemtiarana 2018: 281 - 282) กีฬาแหลมทองจึงเป็นช่องทางที่ไทยแสดงถึงการเป็นพันธมิตรและพร้อมสนับสนุนรัฐบาลลาวในการรับมือกับคอมมิวนิสต์ อีกทั้งการยึดอำนาจของนายพลพุมิ ก็ยังทำให้ไทยและลาวมีความใกล้ชิดกันมากขึ้น นอกจากนี้ นายพลพุมิยังได้ประยุกต์แนวทางและเป้าหมายของการจัดการแข่งขันกีฬาแหลมทองไปพัฒนาเป็นกีฬาแห่งชาติลาวที่จัดขึ้นครั้งแรกใน พ.ศ. 2504 เพื่อส่งเสริมการพัฒนานักกีฬา สร้างความสามัคคีภายในประเทศ และเสริมสร้างบารมีทางการเมืองของนายพลพุมิ (Creak 2010: 195 - 206) อันเป็นแนวทางที่คล้ายคลึงกับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในการสร้างความเป็นผู้นำภายในประเทศ อย่างไรก็ตาม ในช่วงเวลาดังกล่าวปัญหาการเมืองของลาวมีแต่ทวีความรุนแรงขึ้นโดยแต่ละฝ่ายผลัดกันขึ้นมามีอำนาจ ทำให้แม้ว่าลาวเข้าร่วมการแข่งขันกีฬาแหลมทองสม่ำเสมอ แต่ก็เพียงเป็นการเข้าร่วมเป็นพิธีเท่านั้น เช่น ในกีฬาแหลมทองครั้งที่ 3 พ.ศ. 2508 ลาวส่งนักกีฬาเข้าร่วมเพียง 43 คน เนื่องจากความกังวลถึงสงครามกลางเมืองที่กระจายไปทั่วประเทศหลังจากสหรัฐฯ เริ่มกลับมาปฏิบัติการทางทหารในลาวอย่างจริงจัง (Lim & Aman 2016: 550)

ในกรณีของกัมพูชา แม้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกัมพูชาระยะหนึ่งห่างกันอย่างมาก จากข้อพิพาทเขาพระวิหารและการแทรกแซงการเมืองกัมพูชาของไทย แต่เจ้าสีหนุ นายกรัฐมนตรีกัมพูชาก็มีนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์จากเวียดนามเหนือ (แต่เปิดรับความร่วมมือและความช่วยเหลือจากจีน) ทำให้กัมพูชาเห็นพ้องถึงการเข้าร่วมกีฬาแหลมทองครั้งที่ 1 อย่างไรก็ตาม ในช่วง พ.ศ. 2502 ความสัมพันธ์ระหว่าง

ไทยกับกัมพูชาตกต่ำอย่างหนักเมื่อเจ้าสีหนุรับรู้ถึงแผนการโค่นล้มตนที่มีไทยให้การสนับสนุน หรือแผนการบางกอก (Bangkok plot) และเชื่อว่าสหรัฐฯ เป็นผู้อยู่เบื้องหลัง โดยไทยได้สนับสนุนนายพลตาบ ฉวน (Dap Chhoun) ผู้ว่าราชการจังหวัดเสียมราฐและผู้บัญชาการทหารแนวคิดขวาจัดที่ไม่เห็นด้วยกับการร่วมมือกับจีนคอมมิวนิสต์ของเจ้าสีหนุยึดอำนาจรัฐบาลกัมพูชา แต่แผนการกลับถูกเปิดโปงเสียก่อน นายพลตาบ ฉวน จึงถูกล้างหนาบหายพยายามหลบหนีเข้าไทย ซึ่งในเวลาต่อมามีการเปิดเผยข้อมูลว่า พลโทประภาสเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในปฏิบัติการลับในกัมพูชา (CIA 1959: n.d.)

ความบาดหมางทางการเมืองและดินแดนทำให้กัมพูชาถอนตัวจากการแข่งขันโดยอ้างเรื่องความปลอดภัยของเจ้าหน้าที่และนักกีฬาที่จะเดินทางมาร่วมแข่งขันที่ไทย ทักษะที่มองไทยเป็นศัตรูและไม่มีความปลอดภัยเห็นได้จาก คำสัมภาษณ์ของเจ้าสีหนุครั้งเสด็จประพาสอียิปต์ที่กล่าวหาว่า

“ประเทศเพื่อนบ้าน (ไทยและเวียดนามใต้) ของเรายินดีที่จะยกเอาความแตกต่างในเรื่องนโยบายเพื่อยึดดินแดนของเรา ในปีนี้เขาวางแผนการมุ่งหมายจะกำจัดข้าพเจ้าเสีย และเมื่อไม่ประสบผลสำเร็จก็หันไปประทุษร้ายต่อพระชนม์กษัตริย์ของเรา นครหลวงแห่งรัฐเพื่อนบ้านของเราทั้งสองนี้ที่แท้ก็เป็นศูนย์กลางซึ่งพวกทรยศอันไร้ศีลธรรมและมักใหญ่ใฝ่สูงพบปะกันเป็นเอกชนที่พร้อมจะขายชาติเพื่อเงินทองหรืออำนาจ แผนการใต้ดินทั้งหมดนี้ล้มเหลว เพราะเหตุที่ประชาชาติของเรากลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน”

(V.2 1959)

ถึงแม้ว่า กีฬาแหลมทองจะประสบความสำเร็จในการสร้างกลุ่มความร่วมมือระดับภูมิภาคจากการชักชวนประเทศภาคพื้นทวีปมาร่วมแข่งขันกีฬา โดยมีสถานะและความท้าทายร่วมกันเป็นปัจจัยผลักดัน จนเป็นเวทีระดับภูมิภาคแรกที่ประเทศต่าง ๆ ใช้หรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งต่อยอดไปสู่การสร้างกลุ่มความร่วมมือที่มี

ความเข้มข้นมากขึ้น แต่ถ้าวิเคราะห์เชิงลึกถึงการใช้กีฬากระชับความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านที่มีความสำคัญต่อยุทธศาสตร์ต่อต้านคอมมิวนิสต์ของไทย กลับพบว่า ไทยไม่ค่อยประสบความสำเร็จในประเด็นนี้ ในกรณีของลาวการเปลี่ยนมือผู้กุมอำนาจทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับลาวไม่ต่อเนื่อง การเข้าร่วมกีฬาแหลมทองของลาวจึงเป็นการเข้าร่วมอย่างเป็นพิธีไม่สามารถขยายความร่วมมือไปมากกว่านั้นได้ ขณะที่กับกัมพูชา ถือว่าไทยล้มเหลวในการใช้กีฬากระชับความสัมพันธ์กับกัมพูชา เนื่องจากความสัมพันธ์ที่ร้าวฉานเกินเยียวยา จากความพยายามแทรกแซงการเมืองและข้อพิพาทปราสาทเขาพระวิหาร

ครองความเป็นเจ้าในภาคพื้นทวีป

ความอ่อนล้าของชาติตะวันตกหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นโอกาสของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่กลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งในช่วง พ.ศ. 2491 - 2500 ผลักดันแนวคิดชาตินิยมสำหรับดำเนินนโยบายต่างประเทศ เพื่อทวงคืนดินแดนที่ไทยเสียไปในยุคล่าอาณานิคม ดังนั้นนโยบาย “การเป็นประเทศมหาอำนาจในแหลมทอง” เพื่อสร้างมหาอำนาจไทย (Pan - Thai - ism) ตามมุมมองของชาลวิทย์ เกษตรศิริ หรือนโยบายไทยยิ่งใหญ่ (The Greater Thai Policy) ในมุมมองของนักประวัติศาสตร์ตะวันตก เพื่อทวงคืนดินแดนฝั่งขวาของแม่น้ำโขงจากฝรั่งเศส ราชอาณาจักรและรัฐมาลาญจากอังกฤษจึงถูกริเริ่มขึ้น ซึ่งหลวงวิจิตรวาทการ⁹ กล่าวว่า

“ต่อไปนี้เราจำจะต้องเป็นมหาประเทศหรือมิฉะนั้น
จะต้องล่มจม...ถ้าหากเราได้ดินแดนที่เสียไปนั้นกลับคืน
มา เรามีหวังที่จะเป็นมหาประเทศ”

(Limsaihua & Bamrungsuk: 469 - 470)

⁹ เป็นผู้สนับสนุนแนวคิดชาตินิยมคนสำคัญ เคยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีกระทรวงการคลัง กระทรวงเศรษฐกิจ และอธิบดีกรมศิลปากร เป็นผู้ผลักดันการเปลี่ยนชื่อสยามมาเป็นไทย ส่งเสริมค่านิยมความเป็นไทยผ่านเพลงและบทละครอิงประวัติศาสตร์ เช่น เพลงต้นตระกูลไทย เพลงแหลมทอง บทละครราชนม บทละครพ้อขุนผาเมือง เป็นต้น.

หรือคำกล่าวที่ว่า “พวกเราทั้งหมดอาศัยอยู่บนแหลมทองเหมือนกัน...แต่ไทยถือเป็นพี
ใหญ่” (Baker & Phongpaichit 2005: 129)

แม้ว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม ถูกรัฐประหารโดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ใน
พ.ศ. 2500 แต่แนวคิดการสร้างความยิ่งใหญ่ของชนชาติไทยยังคงสืบทอดมาถึงสมัย
จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เห็นได้จากบทบาทของหลวงวิจิตรวาทการที่ดำรงตำแหน่ง
ปลัดบัญชาการสำนักนายกรัฐมนตรี (เทียบเท่ารัฐมนตรี) และเป็นที่ยอมรับในกลุ่มผู้
ใกล้ชิดว่าจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์เชื่อในคำแนะนำของหลวงวิจิตรวาทการเป็นอย่างมาก
ซึ่งกลายเป็นแนวทางการเมืองในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์อย่างระบบพ่อ
ปกครองลูก (Chaloemtiarana 2018: 219 - 223) จึงกล่าวได้ว่า แม้สิ้นยุคจอมพล
ป. พิบูลสงครามไปแล้ว แต่แนวคิดชาตินิยมที่ต้องการสร้างความยิ่งใหญ่แก่รัฐไทย
ยังคงอยู่ในทัศนะของชนชั้นนำและผู้กำหนดนโยบาย ขณะเดียวกันก็ยอมรับว่าการจะ
ผนวกดินแดนกลับคืนมาโดยไม่เสียเลือดเสียเนื้อในโลกยุคใหม่ที่มีกฎหมาย ระเบียบ
และองค์การระหว่างประเทศอย่างสหประชาชาติคอยกำกับดูแลนั้นเป็นไปได้ยาก
กอบกู้ชาติมหาอำนาจที่เป็นตัวการก็คงไม่ยินยอมโดยง่าย การผลักดันข้อริเริ่ม
ความร่วมมือที่มีไทยเป็นศูนย์กลางจะเป็นโอกาสในการครองความเป็นเจ้าภายใน
ภูมิภาคมากกว่า¹⁰ นำไปสู่ข้อเสนอการสร้างกลุ่มความร่วมมือด้านกีฬาภายใต้ชื่อกีฬา
แหลมทอง

สอดคล้องกับข้อวิเคราะห์ของ Creak (2020: 195 - 196) ที่มองว่า การที่ไทย
ไม่เชิญประเทศหมู่เกาะเข้าร่วมกีฬาแหลมทอง เพราะต้องการคงจำนวนประเทศ
สมาชิกเท่าที่จำเป็นและเป็นประเทศที่อยู่บนคาบสมุทรเท่านั้น อันเป็นประโยชน์ต่อ
ไทยด้านการจัดการและสร้างอิทธิพล ซึ่งสะท้อนแนวคิดไทยเป็นศูนย์กลางได้อย่าง

¹⁰ การครองความเป็นเจ้า (hegemony) ในแนวคิดสังคมนิยม คือ การสร้างอิทธิพล อำนาจ หรือความ
เหนือกว่าด้วยขีดความสามารถด้านต่าง ๆ เช่น การทหาร เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ จำนวน
ประชากร เทคโนโลยี รวมถึงคุณภาพของประชากรด้วย อาทิ การศึกษา แต่การครองความเป็น
เจ้าไม่รวมถึงการครอบครองในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการผนวกดินแดนหรือยึดครองด้วย
กำลัง (Antoniades 2018) อาจกล่าวได้ว่า ภายใต้นัยนี้ ไทยได้ใช้ขีดความสามารถด้านกีฬา
เป็นทรัพยากรสำหรับครองความเป็นเจ้าในภูมิภาค.

ชัดเจน โดยไทยจะอยู่ในสถานะของ ‘พืใหญ่’ ของประเทศเพื่อนบ้าน การไม่ต้องการแบ่งสรรอำนาจของไทยยังเห็นได้จาก ข้อคัดค้านของไทยต่อการขยายจำนวนสมาชิกตั้งแต่เริ่มแรก ซึ่งในช่วงการหารือเพื่อจัดการแข่งขันกีฬาแหลมทองครั้งที่ 1 คณะกรรมการโอลิมปิกแห่งประเทศไทยก็ให้เหตุผลถึงการไม่เชิญสิงคโปร์เข้าร่วมไว้ว่า

“...เหตุผลที่ไม่ได้เชิญสิงคโปร์ก็เพราะว่าชื่อของการแข่งขันนี้ เรียกว่า ‘South East Asia Peninsular Games’ หมายความว่า การแข่งขันระหว่างประเทศบนแหลมทอง เพราะมีคำว่า ‘Peninsular’ รวมอยู่ด้วย ส่วนสิงคโปร์เป็นเกาะอยู่นอกแหลมทอง ถ้าจะเชิญสิงคโปร์แล้วอาจเป็นการขยายความมากเกินไป นี่เป็นเหตุผลที่ฝ่ายเราไม่เชิญ...”

อย่างไรก็ตาม ในการประชุมคณะมนตรีกีฬาแหลมทองกลับมีมติเป็นเอกฉันท์ที่จะรับสิงคโปร์เข้าร่วมการแข่งขันด้วย โดยแจ้งว่าเป็นข้อเสนอของไทยหลังจากพิจารณาตามหลักภูมิศาสตร์แล้ว (Public Relations Committee 1959: 13, 36) การผ่อนปรนให้สิงคโปร์เข้าร่วมการแข่งขันสามารถวิเคราะห์ได้ว่า ไทยไม่ได้กังวลว่าสิงคโปร์จะเข้ามาแบ่งสรรอำนาจของไทยทั้งในทางการเมืองและกีฬา

ตรงข้ามกับอินโดนีเซียซึ่งเป็นประเทศใหญ่ มีอิทธิพลทางการเมือง และมีความสามารถด้านกีฬา หากเข้าร่วมกีฬาแหลมทองจะเข้ามาแบ่งสรรอำนาจของไทยอย่างแน่นอน ทำให้ไทยพยายามขัดขวางอย่างเต็มที่ เช่น ใน พ.ศ. 2512 ก่อนการแข่งขันกีฬาแหลมทองครั้งที่ 5 สิงคโปร์เสนอให้เชิญอินโดนีเซียและฟิลิปปินส์เข้าร่วมกีฬาแหลมทองด้วย แต่ผู้แทนไทยย้ำว่ากีฬาแหลมทองควรมีสมาชิกแค่ 7 ประเทศเท่านั้น และใน พ.ศ. 2518 มาเลเซียตกลงเป็นเจ้าภาพครั้งถัดไปโดยมีเงื่อนไขว่าอินโดนีเซียและฟิลิปปินส์จะต้องได้เข้าร่วมการแข่งขันด้วย (Lim & Aman 2016: 552, 557) ปรากฏว่า ไทยยังคงคัดค้านการเปิดรับชาติสมาชิกใหม่ตามข้อเสนอของมาเลเซีย เพราะการคงสภาพเดิมของกีฬาแหลมทองเป็นประโยชน์ต่อไทยมากกว่าในการดำเนินนโยบายภายในภูมิภาค รวมถึงอีกส่วนหนึ่งเป็นผลจากอดีตที่อินโดนีเซียเป็นผู้ริเริ่มกีฬา GANEFO ซึ่งบั่นทอนบูรณภาพกีฬาแหลมทองที่ไทยเป็นผู้ริเริ่ม

โดยตรง (Trotier 2017: 1330 - 1331) อย่างไรก็ตาม ในการแข่งขันกีฬาแหลมทอง ครั้งที่ 8 ที่กรุงเทพฯ เหลือชาติสมาชิกแค่ 4 ประเทศ เนื่องจากลาว กัมพูชา และ เวียดนามได้ขอลอนตัวด้วยเหตุผลทางการเมือง ทำให้ไทยตกอยู่ในภาวะจำยอมต้อง รับอินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และบรูไน เข้าร่วมการแข่งขันพร้อมเปลี่ยนชื่อเป็นกีฬา ซีเกมส์ตั้งแต่ครั้งที่ 9 เป็นต้นมา เพื่อรักษามหกรรมการแข่งขันนี้ไว้ต่อไป

ความกังวลว่าจะถูกแบ่งสรรอำนาจของไทยปรากฏเป็นจริงตั้งแต่ครั้งแรกที่ เปลี่ยนเป็นซีเกมส์ใน พ.ศ. 2518 อินโดนีเซียที่เพิ่งเข้าร่วมการแข่งขันเป็นครั้งแรก สามารถครองเจ้าเหรียญทองไปได้ ทั้ง ๆ ที่ในยุคกีฬาแหลมทองไทยเป็นประเทศที่ ครองความยิ่งใหญ่ในการแข่งขัน โดยจากทั้งหมด 8 ครั้งไทยสามารถเป็นเจ้าเหรียญ ทองได้ 6 ครั้ง ส่วนพม่าเป็นเจ้าเหรียญทองในฐานะเจ้าภาพ 2 ครั้ง ทำให้ในช่วงเวลา ดังกล่าวไทยได้ใช้ขีดความสามารถด้านกีฬาครองความเป็นเจ้าในภาคพื้นทวีปได้อย่าง เต็มที่ แต่เมื่ออินโดนีเซียเข้าร่วมการแข่งขันก็สามารถครองความยิ่งใหญ่ต่อมาอีก 2 ทศวรรษตั้งแต่ พ.ศ. 2520 - 2540 จากการแข่งขันทั้งหมด 11 ครั้ง อินโดนีเซียเป็น เจ้าเหรียญทองถึง 9 ครั้ง ส่วนไทยเป็นเจ้าเหรียญทองแค่ 2 ครั้งที่ตนเองเป็นเจ้าภาพ จึงกล่าวได้ว่า ความเป็นเจ้าบนคาบสมุทรของไทยถดถอยลงเมื่อรับอินโดนีเซียเข้าร่วม การแข่งขัน ทั้งในแง่เชิงสัญลักษณ์ที่เปลี่ยนชื่อกีฬาแหลมทองไปเป็นกีฬาซีเกมส์ และ ในแง่ของอิทธิพลด้านการเมืองและกีฬาที่ถูกแบ่งสรรจากประเทศใหญ่อย่าง อินโดนีเซีย แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า ทิศนคติของการเป็นพี่ใหญ่หรือเป็นศูนย์กลาง ของภูมิภาคจะหายไปเสียทีเดียว เพราะยังคงพบได้ทั้งในภาครัฐและเอกชนของไทย เห็นได้จาก การกำหนดนโยบายของรัฐบาลที่มีเป้าหมายเป็นศูนย์กลางอาเซียน เช่นเดียวกับภาคเอกชนที่มุ่งมันขายสินค้าและบริการให้ครอบคลุมทั้งภูมิภาคสู่ การเป็นบริษัทข้ามชาติของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

บทสรุป

การศึกษาจุดเริ่มต้นกีฬาแหลมทองพบว่า ไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่เห็นประโยชน์ของกีฬามากกว่าแค่การแข่งขันหรือสันตนาการ ในยุคสงครามเย็นที่ไทยเผชิญกับภัยรูปแบบใหม่อย่างการแผ่ขยายลัทธิคอมมิวนิสต์ ลำพังไทยประเทศเดียวไม่อาจรับมือภัยคุกคามดังกล่าวได้ จึงจำเป็นต้องสร้างความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน กีฬาจึงกลายเป็นเครื่องมือที่เข้ามาเติมเต็มเพื่อให้ไทยบรรลุเป้าหมาย ผู้กำหนดนโยบายของไทยจึงริเริ่มกีฬาแหลมทองขึ้น ซึ่งเมื่อวิเคราะห์ด้วยกรอบแนวคิดกีฬากับการเมืองของสำนักคิดสังคมนิยมก็พบว่า กีฬาแหลมทองเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ไทยบรรลุเป้าหมาย ดังนี้

ประการแรกคือ การส่งเสริมแนวคิดต่อต้านคอมมิวนิสต์ที่เป็นอัตลักษณ์ของไทยในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เห็นได้จากสมาชิกรุ่นบุกเบิกประกอบด้วยชาติโลกเสรีและเป็นกลาง พร้อมกับมองข้ามเวียดนามเหนือแม้ว่าจะเป็นหนึ่งในประเทศบนคาบสมุทรก็ตาม ซึ่งแนวคิดนี้ยังคงอยู่มาตลอดจนกระทั่งหมดความระแวงลัทธิคอมมิวนิสต์ในช่วงปลายสงครามเย็น พร้อมกันนั้นก็สนับสนุนความสำคัญของสถาบันกษัตริย์ในฐานะเสาหลักของไทยอันเป็นค่านิยมที่แตกต่างจากแนวคิดคอมมิวนิสต์ ผ่านการเป็นประธานในพิธีเปิดการแข่งขันและในฐานะผู้เข้าร่วมการแข่งขันที่มีความสามารถ

ประการที่สอง การสานสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน มหกรรมกีฬาแหลมทองถือเป็นกลไกความร่วมมือระดับภูมิภาคแรกที่ช่วยสานสัมพันธ์ไทยกับประเทศในภาคพื้นทวีป และความสำเร็จของกีฬาแหลมทองยังเป็นรากฐานของการพัฒนาภูมิภาคความร่วมมือระดับภูมิภาคอื่น ๆ ในช่วงเวลาต่อมาด้วย โดยเฉพาะอาเซียน ขณะที่ในระดับทวีปภาคีไทยพยายามใช้กีฬาแหลมทองเชื่อมความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับลาวที่กำลังเผชิญภัยคอมมิวนิสต์ และปรับความสัมพันธ์กับกัมพูชาที่บาดหมางทั้งจากการแทรกแซงทางการเมืองและข้อพิพาทเขาพระวิหาร แม้ว่า จะไม่ให้ผลอย่างที่ตั้งใจไว้ แต่ก็แสดงให้เห็นถึงคุณค่าของกีฬาในยามที่ความขัดแย้งทางการเมืองไม่อาจใช้เครื่องมือแบบเดิมได้

ประการที่สาม การครองความเป็นเจ้าในภาคพื้นทวีป แนวคิดชาตินิยมถึงการสร้างความยิ่งใหญ่แก่รัฐไทยตกทอดจากสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม มาถึง

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผ่านหลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งการริเริ่มกีฬาแหลมทองเฉพาะประเทศบนคาบสมุทรโดยมีอินเดียต่อการตั้งประเทศภาคพื้นทะเลมาเข้าร่วมด้วย เพราะไม่ปรารถนาให้การรวมกลุ่มในอุดมคติที่มีไทยเป็นศูนย์กลางต้องมีการแบ่งสรรอำนาจกับประเทศใหญ่อย่างอินโดนีเซีย จนกระทั่งมาเลเซียและสิงคโปร์ต้องการตั้งประเทศหมู่เกาะเข้าร่วมการแข่งขันด้วย กอปรกับจำนวนชาติสมาชิกที่ลดลงจากการกลายเป็นรัฐคอมมิวนิสต์ของประเทศในอินโดจีน ส่งผลให้การครองความเป็นเจ้าในภูมิภาคผ่านกีฬาแหลมทองของไทยเสื่อมมนต์ขลังลง

ภายใต้ความสำคัญในความสัมพันธ์ระหว่างเกมกีฬากับเกมการเมือง ทำให้กีฬาแหลมทองเป็นเครื่องมือสำคัญที่สะท้อนถึงชัยชนะของรัฐไทยในการสร้างฐานอำนาจทั้งภายในและระหว่างประเทศ โดยภายในประเทศ กีฬาแหลมทองเป็นเวทีของการเสริมสร้างบารมีของสถาบันกษัตริย์ทั้งในฐานะประธานพิธีและผู้ร่วมการแข่งขัน รวมถึงความภูมิใจในความเป็นชาติ (ชัยชนะในการแข่งขันเป็นการเพิ่มความรู้สึกชาตินิยม) อีกทั้งในพิธีเปิดการแข่งขันกีฬาแหลมทองครั้งที่ 1 ไทยได้นำศาสนาพุทธมาผสมผสานกับพิธีกรรมโอลิมปิกอีกด้วย กีฬาแหลมทองจึงเป็นโอกาสฟื้นฟูค่านิยมสำคัญของไทยในทัศนะของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ โดยเฉพาะในหมู่ประชาชนที่ซึมซับค่านิยมไปอย่างละมุนละม่อม ค่านิยมเหล่านี้ได้หยั่งรากลึกในสังคมไทยและเป็นวาทกรรมที่สำคัญในการต่อสู้กับลัทธิคอมมิวนิสต์มาตลอดยุคสงครามเย็น ส่วนในระดับระหว่างประเทศ กีฬาแหลมทองเป็นเวทีหลักสำหรับการหารือระดับภูมิภาคในห้วงเวลาที่อาเซียนยังไม่ถือกำเนิดขึ้น ซึ่งบรรดาผู้เข้าร่วมพูดคุยก็ล้วนเป็นผู้กำหนดนโยบายที่สำคัญของแต่ละประเทศในแต่ละมิติ ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่นอกเหนือจากประเด็นกีฬา อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการกระชับความร่วมมือท่ามกลางความไม่แน่นอนของสถานการณ์โลก ณ ขณะนั้น นอกจากนี้ การร่วมมือริเริ่มกีฬาแหลมทองของบรรดาประเทศในภูมิภาคเป็นชัยชนะที่สำคัญของโลกเสรีในเกมการเมืองยุคการแข่งขันเชิงอุดมการณ์ เป็นเวทีของความพยายามโดดเดี่ยวประเทศคอมมิวนิสต์อย่างเวียดนามเหนือ และสนับสนุนกลุ่มการเมืองที่มีอุดมการณ์เดียวกันในลาวและกัมพูชา ที่สำคัญยังเป็นจุดเริ่มต้นของการก่อตั้งอาเซียน ซึ่งเป็นเวทีสำคัญในการประสานความร่วมมือทางการเมืองที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทย ในที่นี้คือ การต่อต้าน

คอมมิวนิสต์

แม้ว่าในปัจจุบันโลกจะมีการเปลี่ยนแปลงไปมากจากจุดเริ่มต้นของกีฬาแหลมทองเมื่อ 60 ปีที่แล้ว แต่ตลอดเวลาที่ผ่านมากองอยู่ของกีฬาแหลมทองหรือในอีกชื่อหนึ่งคือซีเกมส์มีความเกี่ยวข้องกับมิติทางการเมืองและการพัฒนา เนื่องจากหลายประเทศมักใช้โอกาสในการเป็นเจ้าภาพกีฬาซีเกมส์เสริมสร้างผลประโยชน์หรือบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ เช่น การสร้างชาติหลังยุคอาณานิคมของพม่าจากการเข้าร่วมและเป็นเจ้าภาพกีฬาแหลมทอง (LaSavio 2020) การเป็นเจ้าภาพซีเกมส์ครั้งที่ 25 กับการสะท้อนถึงความสำเร็จในการพัฒนา สปป.ลาว ภายใต้พรรคคอมมิวนิสต์ (Creak 2011) การเป็นเจ้าภาพซีเกมส์ครั้งที่ 27 ของเมียนมาร์ในฐานะสัญลักษณ์ของการฟื้นฟูประเทศ (Creak 2014) การเป็นเจ้าภาพซีเกมส์ครั้งที่ 32 กับภาพลักษณ์ใหม่ของกัมพูชาจากช่วงกลียุคสู่ยุคสันติภาพของกัมพูชา (The Star 2021) ตลอดจนการใช้โอกาสเป็นเจ้าภาพซีเกมส์ยกระดับหัวเมืองภูมิภาคอย่างการเป็นเมืองเจ้าภาพซีเกมส์ครั้งที่ 18 ของจังหวัดเชียงใหม่ และซีเกมส์ครั้งที่ 24 ของจังหวัดนครราชสีมา และเมืองเจ้าภาพร่วมซีเกมส์ครั้งที่ 26 ของเมืองปาล์มบัง อินโดนีเซีย (Trotier 2017)

ในแง่ของผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว กีฬาซีเกมส์ก็เป็นมหกรรมระดับนานาชาติที่สามารถกระตุ้นเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวของประเทศเจ้าภาพได้ เพราะผู้คนจะเดินทางมาร่วมชมกีฬาและท่องเที่ยวสถานที่ต่าง ๆ ไปในคราวเดียวกัน หรือเรียกว่า การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (sports tourism) เช่น ซีเกมส์ครั้งที่ 29 ช่วงเดือนสิงหาคมที่มาเลเซียช่วยกระตุ้นการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศเจ้าภาพ โดยผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ในไตรมาสสามเพิ่มขึ้นร้อยละ 6.2 สูงกว่าอัตราการเติบโตเฉลี่ยทั้งปีที่ร้อยละ 5.9 จากจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติรายได้จากผู้สนับสนุน อัตราการบริโภคภายในประเทศ และค่าลิขสิทธิ์ต่าง ๆ (The National 2017) การเป็นเจ้าภาพซีเกมส์ครั้งที่ 31 ของเวียดนามก็คาดการณ์ว่า มีผู้คนเดินทางท่องเที่ยวไม่ต่ำกว่า 7 แสนคน โดยมีนักท่องเที่ยวจากต่างชาติมากกว่า 3 หมื่นคน อันเป็นโอกาสในการกระตุ้นเศรษฐกิจที่ได้รับผลกระทบอย่างหนักจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด - 19 (VN Express 2022) เช่นเดียวกับกัมพูชาที่ได้เป็นเจ้าภาพซีเกมส์ครั้งที่ 32 ใน พ.ศ. 2566 ก็คาดหวังให้มหกรรมกีฬานี้เป็นประโยชน์ต่อ

เศรษฐกิจของประเทศทั้งในระยะสั้นอย่างส่งเสริมการบริโภคภายในประเทศ และระยะยาวจากการประชาสัมพันธ์กับพหุชายุคใหม่เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างชาติให้เข้ามาลงทุนในประเทศมากขึ้น (Khmer Times 2022)

ดังนั้นการศึกษาการริเริ่มกีฬาแหลมทองทำให้พบว่า ประเทศในภูมิภาคนี้มีการรับรู้ถึงคุณค่าของกีฬามากกว่าแค่เรื่องของกีฬา โดยเฉพาะไทยที่ใช้กีฬาตอบสนองต่อเป้าหมายนโยบายต่างประเทศในยุคสงครามเย็น และเป็นข้อพิสูจน์ว่า ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กีฬากับการเมืองเป็นของคู่กันมาตั้งแต่เริ่มแรกซึ่งเป็นรากฐานของการแข่งขัน การพัฒนา และความร่วมมือด้านกีฬาภายในภูมิภาค รวมถึงการกลายเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนที่ช่วยให้พลเมืองอาเซียนทำความรู้จักและรับรู้ถึงปัญหาซึ่งกันและกันมากขึ้น

References

- Antoniades, A. (2018). Hegemony and international relations. *International Politics*, 55(5), 595 - 611.
- Baker, C. & Phongpaichit, P. (2005). *A history of Thailand*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cha, V. D. (2009a). *Beyond the final score: The politics of sport in Asia*. New York: Columbia University Press.
- Cha, V. D. (2009b). A theory of sport and politics. *The International Journal of the History of Sport*, 26(11), 1581 - 1610.
- Chaloemtiarana, T. (2007). Distinctions with a difference: The despotic paternalism of Sarit Thanarat and the demagogic authoritarianism of Thaksin Shinawatra. *Crossroads: An Interdisciplinary Journal of Southeast Asian Studies*, 19(1), 50 - 94.
- Chaloemtiarana, T. (2018). *การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ* [Thailand: The politics of despotic paternalism]. Bangkok: Social Sciences and Humanities Textbooks foundation.
- Chan, Y. - K. (2016). "Sports is politics": Swimming (and) pools in post colonial Singapore. *Asian Studies Review*, 40(1), 17 - 35.
- CIA. (1959, May 16). *Central intelligence bulletin*. Retrieved November 23, 2021, from <https://www.cia.gov/readingroom/docs/CENTRAL%20INTELLIGENCE%20BULL%5B15787488%5D.pdf>.
- CIA. (n.d.). *Prince Sihanouk and the new order in Southeast Asia*. Retrieved September 20, 2021, from <https://www.cia.gov/readingroom/docs/esau - 25.pdf>.
- Creak, S. (2010). Sport and the theatrics of power in a postcolonial state: The National Games of 1960s Laos. *Asian Studies Review*, 34(2), 191 - 210.

- Creak, S. (2011). Sport as politics and history: The 25th SEA Games in Laos. *Anthropology Today*, 27(1), 14 - 19.
- Creak, S. (2012). From Bangkok to Palembang: The Southeast Asian Games and a cultural approach to studying regionalism. *CSEAS Newsletter*, 65, 15 - 17.
- Creak, S. (2014). National restoration, regional prestige: The Southeast Asian Games in Myanmar, 2013. *The Journal of Asian Studies*, 73(4), 853 - 877.
- Creak, S. (2017). Eternal friends and erstwhile enemies: The regional sporting community of the Southeast Asian Games. *TraNS: Trans Regional and - National Studies of Southeast Asia*, 5(1), 147 - 172.
- Creak, S. (2020). New regional order: Sport, Cold War culture, and the making of Southeast Asia. In R. Edelman & C. Young (eds.), *The whole world was watching: Sport in the Cold War* (189 - 206). Stanford: Stanford University Press.
- Dubinsky, Y. (2022). The Olympic Games, nation branding, and public diplomacy in a post - pandemic world: Reflections on Tokyo 2022 and beyond. *Place Branding and Public Diplomacy*. <https://doi.org/10.1057/s41254-021-00255-x>.
- Horne, J. & Manzenreiter, W. (2002). *Japan, Korea and the 2002 World Cup*. London: Routledge.
- Houlihan, B. (1994). *Sport and international politics*. New York: Harvester Wheatsheaf.
- Joo, Y. M., Bae, Y. & Kassens - Noor, E. (2017). *Mega - events and mega - ambitions: South Korea's rise and the strategic use of the big four events*. London: Palgrave Macmillan.
- Juego, B. (2020). Politics and sports capitalism in the Southeast Asian Games. *Perspectives Asia*, 2020(9), 30 - 34.

- Khmer Times. (2022, September 21). *How will the Sea Games 2023 positively impact Cambodian property and investment*. Retrieved November, 27, 2022, from <https://www.khmertimeskh.com/501154647/how-will-the-sea-games-2023-positively-impact-cambodian-property-and-investment/>.
- Kwak, D. H., Ko, Y. J., Kang, I. & Rosentraub, M. (2018). *Sport in Korea: History, development, and management*. NY: Routledge.
- Lemus - Delgado, D. (2021). International sports events and national identity: The opening ceremony of the Taipei Universiade. *Sport in Society, 24*(7), 1093 - 1109.
- Lim, P. H., & Aman, M. S. (2016). The history of the South East Asian Peninsular Games, 1959 - 1975. *The International Journal of the History of Sport, 33*(5), 545 - 568.
- Limsaihua, D. & Bamrungasuk, S. (2016). แนวคิดชาตินิยมไทยกับการเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศสสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ. 2481 - 2484) [Nationalism and territorial dispute in the Field Marshal Plaek Phibulsongkram government (1938 - 1941)]. *Journal of Politics and Governance, 6*(1), 459 - 483.
- LoSavio, J. (2020). Burma in the Southeast Asia Peninsula Games, 1950 - 1970: Buddhism, bodhisattvas, decolonization, and nation making through sport. *The International Journal of the History of Sport, 37*(12), 1101 - 1124.
- Pauker, E. T. (1965). GANEFO I: Sports and politics in Djakarta. *Asian Survey, 5*(4), 171 - 185.
- Phillips, M. (2016). *Thailand in the Cold War*. Abingdon, OX: Routledge.
- Price, M. E. & Dayan, D. (2008). *Owing the Olympics: Narratives of the new China*. Ann Arbor: The University of Michigan Press.

- Public Relations Committee. (1959). *ประมวลเรื่องราวและความเป็นมาของการแข่งขันกีฬาแหลมทองครั้งแรก ณ กรุงเทพมหานคร วันที่ 12 - 17 ธันวาคม พุทธศักราช 2502* [Bulletin of the 1st SEAP Games in Bangkok (December 12 - 17, 1959)]. Bangkok: The Government Lottery Office Press.
- Ratchakittha. (1959, January 28). *ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2502* [Administrative Charter of the kingdom, B.E. 2502]. Retrieved June 1, 2022, from <http://www.ratchakittha.soc.go.th/DATA/PDF/2502/A/017/1.PDF>.
- Sarn Seri. (1959). *หนังสือพิมพ์สารเสรี* [Sarn Seri] December, 13. Bangkok: Thammasat University Library.
- SEA Games Federation Office. (n.d.). *SEAP & SEA Games history*. Retrieved December 22, 2020, from <http://seagfoffice.org/seagf.php?p=seap>.
- Siamrath. (2022, April 15). *เทิดพระเกียรติในหลวง ร. 9 ครบรอบ 56 ปี ทรงเรือใบข้ามอ่าวไทย* [56th Anniversary of the King Bhumibol Adulyadej sailed across Gulf of Thailand]. Retrieved November, 28, 2022, from <https://siamrath.co.th/n/340085>.
- Thai Cabinet. (1964). *ประวัติและผลงานของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์* [The biography of Field Marshal Sarit Thanarat]. Bangkok: The Secretariat of the Prime Minister Press.
- The National. (2017, August 31). *South East Asian Games a boost for Malaysia's economy*. Retrieved November, 27, 2022, from <https://www.thenationalnews.com/business/economy/south-east-asian-games-a-boost-for-malaysia-s-economy-1.623709>.
- The Star. (2021, December 21). *Cambodia 2023 Sea Games a 'dream' for boosting kingdom's sports legacy*. Retrieved October 15, 2022, from <https://www.thestar.com.my/aseanplus/aseanplus-news/2021/12/21/cambodia-2023-sea-games-a-dream-for-boosting-kingsdoms-sports-legacy>.

- Trotier, F. (2017). Changing an image through sports events: Palembang's success story. *Asia Pacific Journal of Sport and Social Science*, 6(1), 3 - 18.
- Trotier, F. (2017). The legacy of the Games of the New Emerging Forces and Indonesia's relationship with the International Olympic Committee. *The International Journal of the History of Sport*, 33(12), 1321 - 1340.
- V.2. (1959, December 7). วิพากษ์วิจารณ์ [Criticize]. *Sarn Seri*, 3. Bangkok: Thammasat University Library.
- VN Express. (2022, May 24). *Vietnam reaps tourism gains from SEA Games*. Retrieved November, 27, 2022, from <https://e.vnexpress.net/news/travel/vietnam-reaps-tourism-gains-from-sea-games-4467722.html>.
- Winichakul, T. *กำเนิดสยามจากแผนที่: ประวัติศาสตร์ภูมิกายาของชาติ* [Siam mapped: A history of the geo - body of a nation]. Bangkok: Kobfai Publishing Project and Read (Aan) Publishing.
- Yano, T. (1968). Sarit and Thailand's "pro - American policy". *The Developing Economies*, 6(3), 284 - 299.
- Zhang, Q. (2013). Sports diplomacy: The Chinese experience and perspective. *The Hague Journal of Diplomacy*, 8(3 - 4), 211 - 233.
- Zheng, J., Chen, S., Tan, T. C. & Houlihan, B. (2019). *Sport policy in China*. OX: Routledge.
- Zheng, J., Chen, S., Tan, T. C. & Lau, P. W. C. (2018). Sport policy in China (mainland). *International Journal of Sport Policy and Politics*, 10(3), 469 - 491.